

Hrvatske oblasti u vrijeme političkog pokreta 1848. godine. Odabrani dokumenti.

Autor donosi petnaest dokumenata vezanih za pojedine županijske i gradske oblasti, narodne skupštine građana iz banske Hrvatske u razdoblju od proljeća do kraja 1848.

Hrvatske oblasti kao dio hrvatskog političkog pokreta 1848.-1849.

U prvoj polovici 19. stoljeća Banska Hrvatska sastojala se od tri hrvatske (Zagrebačka, Varaždinska i Križevačka) i tri slavonske (Požeška, Virovitička i Srijemska) županije. Bile su to pravne ustanove plemićkog staleža i plemićke zajednice s administrativno-sudskim pravima i teritorijalnom samoupravom. Brinule su se za održanje reda, javne radove, obranu na svojem području i razrez poreza. Na čelu županije bio je veliki župan, uglavnom istaknuti plemić u svojoj županiji sa značajnim zemljišnim posjedom, koji je imenovan od kralja i zadužen za obavljanje sudskih i upravnih poslova u županiji. Do 1848. hrvatske su županije birale dva zastupnika u Sabor Hrvatske, a slavonske i u Sabor Ugarske/Mađarske.¹ Drugi temeljni oblik upravno-političke i teritorijalne organizacije u banskoj Hrvatskoj predstavljali su slobodni kraljevski gradovi, također pravne ustanove plemstva s pravom zastupanja na Saboru Hrvatske i neposredno podvrgnute kraljevskog vlasti. I županije i gradovi imali su određenu političku samoupravu, vezanu za tradicionalne privilegije plemićkog staleža, koje je jedino, u Hrvatskoj i Ugarskoj/Mađarskoj do 1848., moglo biti birano u državne službe i zastupano u skupštinama županija i gradova. Naloge viših organa, poput Ugarskog namjesničkog vijeća, mogle su stavljati "ad acta", a protiv naloga Ugarske dvorske kancelarije i kraljevskih dekreta slati predstave. Time su županije i gradovi bili zapreka bečkom centralizmu u zemljama Translajtanije, posebno u vrijeme kada nisu zasjedali sabori.²

Od 1841. u hrvatskim županijama dolazi do sve jače borbe između promađarskih slojeva, kasnije organiziranih u Hrvatsko-vugersku stranku i hrvatskih nacionalnih i političkih djelatnika, poznatih suvremenicima kao "Iliri", kako su se često i sami nazivali. Borba se vodila oko očuvanja ostataka hrvatske političke samouprave i odbijanja sve jačeg pritiska

¹ O potrebi razlikovanja između Ugarske i Mađarske usp.: Tomislav Markus, *Hrvatski politički pokret 1848.-1849. godine: osnovna zbivanja i ideje*, Povijesni prilozi 15, Zagreb 1996., 15.

² Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Zagreb 1985., 212-221; Filip Potrebec, *Županije u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća* (dalje: *Županije u Hrvatskoj i Slavoniji*), *Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb 1996., 49-65.

mađarskog nacionalizma ili stalnom popuštanju Mađarima, kako su željeli pripadnici Horvatsko-vugerske stranke. Hrvatski su nacionalisti uglavnom prevladali, osim u Zagrebačkoj županiji u kojoj su promađarski političari uspjeli steći prevlast 1845. godine i zadržati ju do početka revolucije. Afirmacija novih ideja nacionalizma u zastarjelim upravnim strukturama hrvatskih županija očituje se neposredno prije izbijanja revolucije. Većina je hrvatskih oblasti samoinicijativno, ne čekajući kraljevu potvrdu, počela provoditi odluku posljednjeg staleškog Sabora Hrvatske iz listopada 1847. o uvođenju narodnog hrvatskog jezika umjesto latinskog u sve javne poslove. Županijska i gradska autonomija, iako preživjelog feudalno-staleškog karaktera, pokazala se kao jedan od najznačajnijih čimbenika u pojavi i jačanju hrvatskog političkog pokreta, posebno u njegovom otporu mađarskoj politici, u prvim mjesecima revolucije, do saziva Sabora 1848. U njihovim se skupštinama, u proljeće 1848., formiraju prvi zahtjevi hrvatskog pokreta, koji će ostati temeljni u cijelom razdoblju revolucije i imati stalnu podršku velike većine hrvatskog javnog mnijenja. Prije svega se traži teritorijalna cjelovitost, posebno priključenje Dalmacije Hrvatskoj; što šira unutarnja samostalnost Hrvatske s posebnom vladom i uvođenje građanskih i političkih sloboda uz ukidanje kmetstva kao temelja za postupnu izgradnju novog građanskog društva. Svaka od tih skupština predstavlja zaseban događaj, koji je opet dio šire cjeline - hrvatskog političkog pokreta u njegovim prvim mjesecima.³ Nakon kratkotrajnog ispitivanja novih odnosa, neposredno nakon stvaranja samostalne mađarske vlade, hrvatske su se oblasti, tijekom travnja i svibnja 1848., odlučno izrazile protiv njezinih nastojanja da politički potčini Hrvatsku i uključi je u jedinstvenu mađarsku državu. U svibnju 1848. ban Jelačić, koji je 25. travnja 1848. prekinuo sve službene veze Hrvatske s peštanskom vladom, smijenio je promađarsku upravu u Zagrebačkoj županiji i postavio novu.⁴ Ostao je specifičan slučaj Srijemske županije, čiji je veći dio teritorija bio pod kontrolom srpskog pokreta, a uprava se dvoumila između banske vlasti u Zagrebu, peštanske vlade i Srpskog narodnog odbora.⁵

Proljeće 1848. prvo je razdoblje intezivne političke djelatnosti u hrvatskim županijama i narodnim građanskim skupštinama.⁶ U ljeto 1848., posebno za vrijeme zasjedanja Sabo-

³ Stoga nema razloga da se zaključci jedne od nekoliko skupština iz proljeća 1848. - one zagrebačkih građana od 25. ožujka - proglaši "programom" cjelokupnog hrvatskog pokreta 1848.-1849. (Jaroslav Šidak, "Narodna zahtijevanja" od 25. ožujka - program hrvatske Četrdesetosme [dalje: "Narodna zahtijevanja"], *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848.-49.* [Studije], Zagreb 1979). Mnogi su važni zahtjevi - priključenje Dalmacije Hrvatskoj, saziv Sabora, osnivanje narodne straže, porote, slobode tiska, ukidanje cenzure, javnost itd. - izrečeni, u okviru hrvatskog pokreta, već ranije, na skupštinama zagrebačkih i varaždinskih građana 17. i 21. ožujka 1848., te u tzv. "Željama naroda" zagrebačkih građana 22. ožujka 1848. Osim toga, zagrebačka zahtijevanja od 25. ožujka 1848. ne sadrže neke težnje, koje će kasnije postati dominantni ili vrlo značajni u okviru hrvatskog pokreta, bilo službene hrvatske politike ili šire javnosti, poput odvajanja od Mađarske, austroslavizma i političkog povezivanja sa Slovencima i mađarskim Srbima.

⁴ O događajima u proljeće 1848. postoji opsežna literatura. Ovdje se može uputiti na navedeno djelo J. Šidaka s grupom rasprava i tamo navedenu literaturu.

⁵ O događajima u Srijemskoj županiji tokom cijelog razdoblja revolucije obširno piše Slavko Gavrilović, *Srem u revoluciji 1848-1849*, Beograd 1963. Politička, društvena i privredna previranja i događaji u i drugim hrvatskim županijama 1848.-1849. bili su također predmet historiografskog proučavanja: S. Gavrilović, *Agrarno-socijalna zbivanja u Požeškoj županiji 1848-1849, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu V.*, 1960., 35-48; *Agrarni nemiri u križevačkoj i varaždinskoj županiji 1848-1850, Historijski zbornik (HZ) XIII.*, Zagreb 1960., 47-100; *Virovitička županija u revoluciji 1848-1849*, HZ XIV., Zagreb 1961., 1-73; Filip Potrebića, *Požeška županija za vrijeme revolucije 1848-1849*, Zagreb 1984; isti, *Županije u Hrvatskoj i Slavoniji*, 61-65. U radu Vladimiri Koščaka, *Mađžaronska emigracija 1848*, HZ III., Zagreb 1950., 39-124, detaljno je prikazan odnos nove upravne strukture u Zagrebačkoj županiji prema hrvatskim emigrantima, posebno u pitanju postupanja sa njihovom zaplijenjenom imovinom.

⁶ Narodne skupštine građana, koji su se, u proljeće 1848., održavale u više hrvatskih gradova, ne pripadaju oblastima u službenom političkom smislu. No, one su, proljeće 1848., usko povezane sa službenom poli-

ra, nema dokumenata sa značajnijom političkom tematikom, koji bi se odnosili na hrvatske oblasti. Oni se opet javljaju u jesen i zimu 1848., nakon Jelačićevog prelaska preko Drave i početka hrvatsko-mađarskog rata, pri čemu je najveću aktivnost pokazivao Upravljački odbor Zagrebačke županije. Reagiralo se na izbijanje listopadske pobune u Beču zahtjevom sa sazivom slavenskom kongresa, tražilo se slanje hrvatskih poslanika u austrijski parlament u Kroměříž i osamostaljenje Zagrebačke biskupije od Kaločke nadbiskupije, te se upozorovalo na sve izrazitije jačanje austrijske reakcije.⁷ Od početka 1849. više nema dokumenata hrvatskih oblasti sa značajnijim političkim sadržajem. Težište pisanja i djelovanja hrvatskog političkog pokreta preostaje vezano za službene organe poput bana Jelačića, Banskog vijeća i saborskog odbora s jedne, te za zagrebačke političke listove s druge strane. Uzrok ovom zamiranju može se vjerojatno tražiti u rijetkom održavanju županijskih skupština tijekom 1849., ali i željom upravljujućih odbora da ne otežavaju djelatnost Banskog vijeća u uvjetima sve jače austrijske reakcije i ponovnog pogoršavanja vojnog stanja na mađarskom ratištu. Bansko je vijeće odlučno branilo hrvatsku unutarnju samostalnost dokle je moglo, tj. do sloma mađarske revolucije, kada je moralo prihvatiti, na neposredni Jelačićev pritisak, objavljivanje Oktroiranog ustava u Hrvatskoj i s te strane nije postojala potreba za predstavkama hrvatskih oblasti vrhovnom upravnom tijelu, a još manje kralju. Najznačajniji politički angažman pojedinih oblasti tijekom 1849. očituje se u zahtjevima za uvođenjem narodnog jezika u Katoličku crkvu u Hrvatskoj.⁸

Tijekom revolucije 1848.-1849. stara upravna struktura u županijama nije se mijenjala. U većini županija plemstvo je zadržalo dominantan utjecaj, a tek u pojedinim oblastima građanska je inteligencija uspjela steći veći utjecaj. Česti su bili slučajevi samovolje županijskog činovništva prema bivšim kmetovima, posebno u slučajevima regrutacije za narodne čete i, od svibnja 1849., regularnu austrijsku vojsku. Stoga je županijska uprava bila česti predmet napada zagrebačkog tiska, posebno *Slavenskog Juga* i *Südslawische Zeitung*. Saborski je odbor početkom 1849. izradio zakonsku osnovu za budući sabor u kojoj je predvidio temeljitu reformu županijskog uređenja i pretvaranje županija u moderne upravne i teritorijalne organizacije novog građanskog društva, koje bi se trebalo postupno izgraditi u Hrvatskoj.⁹ Pošto su županijske skupštine rijetko zasjedale nakon proljeća 1848., glavne su organe predstavljali upravni ("upravljački") odbori, koji su se povremeno ponašali kao nezavisne političko-upravne cjeline, iako formalno nisu dovodili u pitanje vrhovni upravni karakter Banskog vijeća kao neke vrste hrvatske vlade. To se posebno odnosi na Upravljački odbor Zagrebačke županije i njegove povremene sporove s Banskim vijećem u pitanju postupka s zaplijenjenom imovinom emigranata ili sa samim emigrantima kada su se u jesen 1849. vratili u Hrvatsku. Županije i gradovi nisu, svakako, važni samo zbog svojeg sudjelovanja u hrvatskom političkom pokretu 1848.-1849. godine. U njima su se odvijale značajne privredne promjene, posebno u vezi ukidanja kmetstva u

tičko-oblasnom organizacijom, jer je do njihovog održavanja dolazilo uglavnom u vrijeme kada nije bilo moguće sazvati županijsku skupštinu. Stoga su u ovom radu pod "oblastima" razumljene i skupštine građana.

⁷ T. Markus, n. dj., 38-41.

⁸ O tome usp.: T. Markus, *Nekoliko dokumenata o pitanju službenog jezika u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj 1848.-1849. godine*, *Croatia Christiana Periodica* 34, Zagreb 1994., 141-154. Zbog znatnog zamiranja, koje se osjeća u sudjelovanju hrvatskih oblasti u hrvatskom političkom pokretu od kraja 1848. ovdje se donose samo tekstovi iz te godine. Predstavke oblasti iz ljeta 1850. bit će objavljeni kao posebna cjelina, jer su nastale u drugim okolnostima. Isto vrijedi za predstavke graničarskih oblasti - pukovnija, kompanija i općina - kralju i Saboru 1848., koje sadrže djelomično drugačiju problematiku od predstavi županijskih i gradskih oblasti iz Banske Hrvatske.

⁹ T. Markus, *Zakonske osnove odbora Sabora Hrvatske i Banskog vijeća 1849. godine*, *Časopis za suvremenu povijest* 28 (1-2), Zagreb 1996., 143-145.

proljeće 1848. i latentno nemirno stanje na selu u pojedinim područjima zbog nezadovoljstva seljaštva s kompromisnim zaključcima Sabora Hrvatske iz lipnja i srpnja 1848. Značajno je i sukobljavanje pojedinih interesnih grupa i slojeva - kao u zahtjevima pojedinih oblasti u proljeće 1848. za protjerivanjem Židova - u županijama oko političkih i društvenih tekovina revolucije.¹⁰

Dokumenti koji se ovdje donose ne predstavljaju razrađene cjeline s političkog i pravnog aspekta. U tom se smislu ne mogu mjeriti s mnogim predstavkama hrvatskih oblasti iz šezdesetih godina 19. stoljeća, koje predstavljaju male politološke i državno-pravne studije, poput onih velikog bilježnika Zagrebačke županije Dragutina Kušlana ili velikog bilježnika Riječke županije Ante Starčevića. Isto tako, predstavke oblasti 1848. mnogo su rjeđe od onih iz razdoblja 1861.-1863., zbog čega se ne mogu objaviti u posebnoj knjizi. No, one ipak, predstavljaju značajan izvor za proučavanje hrvatskog političkog pokreta 1848., posebno u njegovoj prvoj fazi, u proljeće iste godine, kada se pojavljuju ili već prevladavaju sve njegove temeljne ideje i ciljevi. Njihovo objavljivanje predstavlja prilog u težnji da se koliko-toliko uskladi nesrazmjer, koji između literature o hrvatskom pokretu 1848.-1849. i količine objavljene izvorne građe iz istog razdoblja.¹¹ Tekst je jednak originalu, s time da su izvorno potcrtana mjesta ovdje istaknuta kurzivom.

I.

[1848., ožujak 17, Zagreb]

Gradanska skupština u Zagrebu pozdravlja novouvedene ustavne slobode u austrijskim pokrajinama, traži od kralja saziv Sabora, priključenje Dalmacije sjevernoj Hrvatskoj i izražava želju za čvršćim povezivanjem Hrvatske s austrijskim zemljama.

Arhiv Hrvatske akademije znanostii umjetnosti, Ostavština Ferde Šišića, Acta-rukopisi, XIII B 231/19.

Vaše posvetjeno Cesarsko Kraljevsko Veličanstvo!

Naš sadašnji vjek jest ono doba, gdje su se narodi osvjetili, dozreli i sebe spoznali.

U ovom stoljetju pošlo je za rukom mnogim europskim narodom, koji su osjetili, da su već dozreli da su punoljetni, obistiniti ovu punoljetnost ai druge prisiliti da ju priznaju.

Nu ima narodah, koje biaše pritisnuo nevaljani, umetni sistem tutorstva, i ovih nije ta sreća dopala, te nisu mogli kao punoljetni i samostalni narod pomagat razvijati slobodno uredjenje deržavah, jer su stenjali pod jarmom nametnutog sebi tutorstva.

Veliki događaji, koji su se nedavno na zapadu i na jugu Europe sbili, i koji se mogu smatrati kao velevažna znamenja nove dobe, novog života narodah - ovi događaji prokercili su stazu idej čovečnosti [? - nečitka riječ - T. M.] i do ugnjetenih narodah; udušeno

¹⁰ O tome više podataka pružaju, uz navedene radove S. Gavrilovića i F. Potrebiće, Josip Adamček, *Narodne straže 1848-1849, Radovi Filozofskog fakulteta u Zagrebu V.*, 1963., 27-108 i Iskra Iveljić, *O značenju unutrašnjeg odsjeka Banskog vijeća (1848-1850)*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 22, Zagreb 1989., 71-94.

¹¹ Najznačajnije ostvarenje u objavljivanju arhivske građe o hrvatskoj povijesti 1848.-1849. pružio je Stjepo Obad, *Dalmacija revolucionarne 1848/49. Odabrani izvori*, Rijeka 1987., koji je u svoju zbirku dokumenata uvrstio i nekoliko proglašenja pojedinih hrvatskih županijskih i gradskih oblasti stavništvu i općinama u Dalmaciji radi njezinog priključenja Banskog Hrvatskoj. Zbog toga ti proglašenja nisu ovdje ponovno objavljivani, iako je dr. Obad mijenjao pravopis originala, tj. izostavljao je posebne znakove ("ž", "e" i "à"), koji su tada bili u uobičajenoj upotrebi u prevladavajućem (štokavskom) književnom jeziku u sjevernoj Hrvatskoj.

čuvstvo zrelosti i slobode uzbudi se, jatovice padaju vladanja samovoljna, koja su do sada narod dělila od prestola, i razlučivala interese naroda od interesah vladaocah. Svim ovim narodom ogranuo je danak lépe budućnosti, sinulo je sunce slobode i samostalnosti.

I prestol Vašega Veličanstva okružavali su do sada muževi, koji nisu znali stopiti interese narodah podloženih s interesi prestola Vašeg Veličanstva, nego tražeć spasenje u zlosretnoj burokratiji, na ušterb svétle vladajuće kuće, nisu pustili, da prodre tužni glas narodah podloženih do prestolja Vašeg Veličanstva, i tako Vaše Veličanstvo nije moglo ni doznati prave želje i potrebe svoje države.

Nemogavši na ovaj način svoje prošnje i tužbe Vašemu Veličanstvu podneti, probili su nepravedno obuzdani narodi onaj zid burokratički, koji ih je od Vašega Veličanstva razstavljao, i položili su na prestolu Vašega Veličanstva davno gojene želje i pravedna zahtjevanja vèrnih Vaših podložnikah.

Vaše Veličanstvo je po primèru svojih velikodušnih pradèdovahi po prirodjenoj sebi otčinskoj ljubavi prama svom narodu uslišalo pravedne želje i prošnje svojih vèrnih podložnikah i pravičnim jednim činom utvrdilo je srećui blagostanje svojih zemaljah, a slavu i diku vladajuće kuće.

Nas constitutionalne stanovnike trojedne kraljevine napunio je ovaj velelepni čin našega Vladaoca neizmèrnom radostju. S uzhitjenjem pozdravljamo ovu zoru slobode naših susèdah, s kojimi nas jedan prestol i mnogoverstni interesi čvrsto skapčaju. Jer s jedne strane vidimo, kako se time i našim susedom otvaraju vrata od slobode i institutiah, koje smo mi već ponajviše dobili po ustavu naslèdjenom od naših praotacah, koje smo neoskvernjene sačuvati znali, i kojih vrèmenu shodno, a ustavu i slobodi primereno razvijanje kao svetu dužnost smatramo. Nu s druge strane, i zato se radujemo, jer u ovoj novoj i čvrstoj vezi narodah i prestola Vašeg Veličanstva nalazimo novo i neporušivo poručanstvo stalnoga obstankai napredka ove Monarkie, a na ovom temelju stoji i naše mile domovine sreća i budućnost. Mi smo sa svime uvèreni, da samo ona država nosi u sebi klicu pravoga i slobodnoga razvitka i postojanoga blagostanja, u kojoj se pojedine pokrajine slobodno i samostalno razvijaju, a sva dèržava čini jednu skladnu i harmoničku celost.

Nu pozdravljajuć s bratinskom simpatijom ovaj krasni dar Vašega Veličanstva i dragocènu stečevinu s nami sdružene susèdne bratje, nemože nam se no ino, nego brižljivo promotriti naše sadašnje stanje i oštro pogledati u budućnost naše Domovine.

Novo slobodno vladanje, kojim je Vaše Veličanstvo naslèdne svoje pokrajine milostivo nadarilo, podèljuje ovim našim susèdom sasvime drugi oblik, novi živi organizam.

Vaše Veličanstvo! Iskreno želimo s naslèdnimi pokrajinami Vašega Veličanstva, a s našimi susèdi, kano i do sada, u čvrstoj svezi živiti. Nu ova želja nalaže nam potrebu, da naše dosadašnje odnošenje priljubimo, ko što valja, ovomu novomu organizmu naslèdnih pokrajinah.

Silni zamah slobodnih ideah ovoga vèka hoće, da nam sruši jedini bedem naše narodne samostalnosti, naime naša municipalna prava; ona nas nemogu više dovoljno štititi i braniti. Vrème i okolnosti sile nas, a mi smo to i krèpko odlučili, postarati se za druge garantie našega narodnoga bitja. Jer narodna naša samostalnost i slobodni razvitak jesu naše najsvetie blago, i mi smo svaki čas pripravnii žèrtvovati kèrv i život za njihovu obranu.

Ugarski sabor, na kojem su i zastupnici naše zemlje, namèrava od Vašega Veličanstva izmoliti nove slobodne institutie, uslèd kojih bi se naš dosadašnji ustav iz temelje promènio. Mi gojimo jednake želje s našom ugarskom bratjom, da bi naime Vaše Veličanstvo ove na slavu jakost svete ugarske krune smèrajuće institutie nama premilostivo podèlilo, a nova slobode staza, kojom je Vaše Veličanstvo sada krenulo, pružan nam sigurno poručanstvo, da ćemo ih i steći. Nu vèćanje i prilagodjenje ovih institutiah podèlit će

ugarskomu saboru novu formu novu zadaću, a naši državni poslanici na ugarskom saboru nisu dobili od sdruženih kraljevinah potrebiti naputak za ovaj nepredvidjeni slučaj, kojim će se sav organizam zemaljah ugarskoj kruni podloženih sa svime proměniti.

Kraljevine Dalmacia, Hěrvatska i Slavonia, premda inače slobodne i samostalne, jesu glavna čest i dio svete ugarske krune. Nas se dakle ovaj organizam děržavni ponajbliže tiče. Naša je najsvetija dužnost priljubiti dosadašnju samostalnu municipalnu narodnu Existenciu novomu ustrojenju naše děržave, da nebudemo kao gnjili ud novo oživljenog tela. Mi smo od starine naviknuli samo zakonitom stazom stupati, a i sad smo nakanili njom udariti, dočim naměravamo naše dosadašnje odnošenje novoj slici naslědnih pokrajinah Vašega Veličanstva priljubiti, nutarnje svoje stanjei razměrje po slobodnih načelah postavljenih od Vašeg Veličanstva urediti, novo poručanstvo svoje narodne samostalnosti zatražiti, a děržavnim svojim poklisarom na ugarskom saboru za ovaj novi pravac novi naputak podeliti. Sve ovo možemo samo děržavnim zakonitim našim organom, naime saborom kraljevinah naših Dalmacie, Hěrvatske i Slavonie učiniti i postignuti. Zato po ovih naših poslanicah Vaše Veličanstvo prepokorno molimo, da bi milostivno izvolilo u ratu za austrijsku Monarkiu a i sve kěrstjanstvo izgubljeniu celovitost našoj domovini povratiti, te sl. kr. grad Senj civilnoj jurisdikcii podložiti, a kraljevinu Dalmaciu, koja je od něgda k Hěrvatskoj spadala, i iz toga razloga austrijskoj Monarkii pripala, kraljevinam Hěrvatskoj i Slavonii i po njih svetoj ugarskoj kruni opet incorporirati, i tako s jedne strane opetovano obećanje svoga blagopokojnoga oca kralja Franje I. izvěrsiti, a druge pako strane tegobu ovu i od sdruženih kraljevinah i od obćega sabora polaštice radi světlomu prestolu mnogo putah podnešenu dokinuti, i time věrne svoje Hěrvate i Slavonce usrěćiti. - Zajedno pako preponizno prosimo Vaše Veličanstvo, da bi za učinjenje ostalih gori navedenih naredbah dozvolilo milostivno narediti, neka se odmah sabor ovih naših kraljevinah razpiše. Věrni stanovnici kraljevinah Dalmacie, Hěrvatske i Slavonie osěćaju, da im pripada pravo približiti se směрно i pouzdano prestolu Vašeg Veličanstva - prestolu, kog su uvěk hrabro branili i koji će i u buduće tim više junački i radostno štiti, jer sada stoji sa svime na ustavnem temelju.

Mi dakle prepokorno molimo, da bi Vaše Veličanstvo izvolilo ovu poniznu prošnju věrnih Hěrvatah milostivno uslišati i vřednomu našem banske časti naměstniku naložiti, da odmah Sabor ovih kraljevinah sazove, a nanj i oblasti i velikaše dalmatinske pozove, da tako uzmožemo, kao i od sada, zakonitim putem želje svoje Vašem Veličanstvu za potvrđjenje podněti, a za potrebiti razvitak i utvrdjenje naše narodnosti skěrbiti, kao što smo to već na prošastom našem saboru počeli činiti, sastavivši štatut o uvedenju narodnoga jezika u javne poslove, koji da će Vaše Veličanstvo potvěrditi, ni malo nesumnjamo.

Ovo je preponizna najnoviimi dogadjaji porodjena prošnja, koju prepokorni stanovnici věrnoga Vašem Veličanstvu grada Zagreba světlomu prestolu směрно podnose i koja saderžava želju sviuh ostalih děržavljanah.

II.

[1848., ožujak 21, Varaždin]

Skupština varaždinskih građana moli kralja da proširi ustavnost na Vojnu granicu, priključi Dalmaciju Hrvatskoj i sazove Sabor.

Hrvatski državni arhiv (HDA), Zagrebačka županija (ZŽ), kut. 139, Acta publico-politica (APP), 1848/br. 25

Vaše posvetjeno Cesarsko Kraljevsko Veličanstvo!

U ovo sretno doba političkog preporodjenja narodah, kad zrëla volja i muževna odvažnost ugnjetenih pukovah sbaci jaram nepravednog tlačenja, i čovëčnost skerši okove okrutništva, ter slavi pobjëdu malo ne po celoj već Europi, spoznasmo i mi zrëlost našu, i vrëdnost slobodnih državljanah.

Zato serčano pozdravljajući našu susëdnu bratju, podanike naslëdних pokrainah Vašeg Veličanstva na novo probitoj stazi ustavne slobode, na kojoj je jur od davna vidëti želismo, i na kojoj će još mnogo jačje i uzhitjenje braniti prejasni Vašega Veličanstva prestol nego što do sad mogahu, čestitamo im, da su oni, s kojimi nas jedan prestol, i razni interesi čvërsto i do sada skapčahu' istim pravcem udarili, na kojem se mi jur od davna nalazimo, i ustavni život od Vašeg Veličanstva stekli, koga smo mi od naših pradëdovah naslëdili.

I na ovom činu pravednosti Vašeg Veličanstva, na ovom velevažnom činu, skojim je nov temelj srëći i blagostanju cele monarkie položen a ðika i slava vladajuće kuće uvëkovëčena, nemožemo za dosta Vašem Veličanstvu zahvaliti. Jer dočim je Vaše Veličanstvo podëtilo ustavnu slobodu narodom naslëdних svojih pokrainah, skopčalo ih je najjačom vezom ustavnih institutiah i slobodnoga razvitka, tako med sobom, kao i k visokomu prestolu svojemu, a odtuda zavisi i naše mile domovine srëća i budućnost.

Nu krasni ovaj dar Vašega Veličanstva, novo naime slobodno Vladanje naslëdних pokrajinah, učini ih sasvim preporodjene, naime [vjerojatno treba: nama - T. M.] pako, koji s njimi i nadalje u čvërstoj svezi živiti želimo, nalaže potrebu, da naše dosadašnje [odnošenje?] priljubimo ovomu novomu stanju njihovomu.

I pošto uvidjamo, da dosadašnji jedini bedem naše narodne samostalnosti, naime naša municipalna prava, nemogu nas više dovoljno braniti u slëd tako promënjenih okolnostih, odvažismo se, da se postaramo za druge garancie našega samostalnoga narodnoga bitja, za koje smo svaki čas pripravnii žërtvovati sve što najmiliega imamo, naš imetak, našu kërvi, i naš život.

Mi želje naše Ugarske bratje, iz Ugarskog sveobćeg sabora, na kojem se i naši poklisari nalaze, vašem veličanstvu podnešene, na koliko samostalnosti našoj narodnoj protivne nisu, za naše takodjer očitujemo, i izjavljujemo. U slëd ovih željah, koji spunjenje pouzdana od pravednosti vašeg veličanstva oćekujemo, posve će se naš ustav promëniti, i novih vrëmenu shodnih institutiah prilagodjenje podat će Ugarskomu saboru novu formu, novu zadaću, za koju trëba poklisarom našim, tamo se bavećim sasvim nove napatke podëliti.

Pošto se pako temeljno preradjenje napatka državnim kraljevinah Dalmacie Hërvatske i Slavonie poklisarom danoga, kao i priljubljenje našega dosadašnjega samostalnoga i municipalnoga narodnoga bitja novomu ustrojenju naše države, i novim instituciam, ter potraženje novoga poručanstva samostalnosti naše narodne jedino saborom istih naših kraljevinah Dalmacie Hërvatske i Slavonie učiniti i postignuti može. Zato silom okolnosti, i

vrućom željom naše mile domovine korist polag mogućnosti unapřediti ganuti pošiljamo našega poslanika pred zmožno lice vašega Velićanstva, i po njem u podanićkoj vćrnosti i priverženosti prepokorno molimo vaše Velićanstvo, da bi milostivno izvolilo hrabrim stanovnikom naše junaćke krajine, koji neprestano, kad i najljepši i najveći mir u ćeljoj ostaloj Europi vlada, sa svojim životom i imetkom kao vćkoviti nepredobitni bedem brane svu ostalu Europu, i ćuvaju isti ovaj mir i sreće ne samo prestola Vašeg Velićanstva, nego i cele Monarkie, paće cele Europe proti navalam divjih turskih Ćoporah, i koji si izvan toga u svih ratovih monarkie uvek najveće zasluge za obranu prestola i monarkie stekoše, u starodavna vřemena imani, nu nepogodom vřremenah izgubljeni politićki ustavni život sa vřemenu shodnimi slobodnimi instituciami povratiti; da nebi doćim cela monarkia ustavnu slobodu dobie, jedini jadni granićar, koj je naj jaći štiti, i najzaslužnii na polju junaćkom ratnom cele monarkie vojnik, i koj o svom trošku s poźertvovanjem svoga života za mir cele Europe dan i noć na kordunu bdie, u nevoljnomoj robstvu ostao, već da i njemu od milosti Vašega Velićanstva sunce slobode sine, i grijega blagotvornim svojim zracima, Senju vřemenu shodno uźivanje starodavnih slobodah, kraljevinu pako Dalmaciju, koja je od nćgda k Hervatskoj i Slavonii spadala, istim kraljevinam, i po njih svetoj Ugarskoj kruni opet povratiti, ter tako stare tegobe ove dokinuti, i time svoje vćrne Hervate i Slavonce usrććiti.

Koju prepokornu prošnju našu da Vaše Velićanstvo milostivno uslićati, i vřednomu našem banske ćasti namćstniku naloźiti izvoli, da odmah sabor ovih kraljevinah sazove, a na njega granićarsko representante i oblasti takoejer i velikaše dalmatinske pozove, da tako uzmoźe zakonitim putem želje svoje Vašem Velićanstvu za potvrdjenje podnćti, a za potrebiti razvitak i utvrdjenje naše narodnosti postarat se, kao što smo već i na prošastom našem saboru ćiniti poćeli; kojega statut o uvedenju narodnoga jezika u javne poslove da će Vaše Velićanstvo potvrditi, ni najmanje nesumnjamo.

Ovu preponiznu najnovimi dogodjaji porodjenu prošnju, prepokorni stanovnici vćrnoga Vašem Velićanstvu grada Varaźdina svćtlomu prestolu smćrno podnašaju.¹²

III.

1848., oźujak 21, Varaźdin

Skupština varaźdinskih građana podrźava, u okruźnici hrvatskim oblastima, zahtjeve zagrebaćke skupštine od 17. oźujka 1848. i traźi uvođenje ustavnosti u Vojnu granicu, povratak granićara iz Italije, uvođenje porote, javnosti, narodne straźe i slobode tiska, ukidanje cenzure i tlake, te osnivanje narodne banke za svu Ugarsku.

HDA, ZZ, 139, APP, 1848/25

Slavna Gospoda! - Ćuli smo sada prošnju, koju su Zagrebaćki Purgari na premilostivog Kralja našega poslali. Prošnja Zagrebćanah je i prošnja naša. Mi želimo, da se varoš Senj opet u stališ pvešići postavi, i s nami izjednaći; mi želimo, da se Dalmacie kraljevinam Horvatskoj i Slavonii nazad pridruźi, i po tom Ugarskoj utćelovi. To prose Zagrebćani, to trćeba, da i mi prosimo.

¹² Datum odrźavanja skupštine vidi se iz kratke okruźnice, kojom je skupština obavijestila ostale oblasti o svojem odrźavanju i kao priloge priklopila predstavku i kralju i dodala ostale želje (usp. idući dokument).

Al kajti prošnja Zagrebčanov sve jošće u sebi nesaderžava, kaj našu zemlju Horvatsku i Slavonsku sliša, zato mi moramo k prošnji Zagrebčanskoj još nekoje posebne želje pridati.

Predi nego i jedan samo korak u Senj, ili Dalmaciju napraviti moremo moramo čelu Krajinu, to jest, Granicu vojničku horvatsku [d]jobiti. - Graničari jesu Horvati, Granica je čelotvorni del horvatske zemlje. Naša anda prošnja mora biti, da se Granica podomači, i da se Graničarom po duhu sadašnjega veka Constitucia dade, zvun toga pako da se taki iz Taljanske kući pozovu,¹³ - Toliko na Zagrebačku prošnju. -

Mi Horvati već stoletja sdruženi smo s Ugarskom, pa je želja svih Horvatov i Slavoncom i dalje ostati. - Madjari predložili su želje svoje¹⁴ - želje, koje mi odobriti moramo, i za naše pripoznati. Nijedan nije iz med nas, koj neće slobodu tiska; svakogodišnji Sabor u Pešti - kojoj želji pridajemo mi Horvati, da se svigdar pred - sabor i za - sabor takodjer u Horvatskoj i Slavonii izmēne obderžava; nijedan Horvat nije, koj neće jednakost pravah pred Zakonom; svi smo za to, da prez razlike stališa domaće terhe svi jednako podnositi moraju; svih je želja, da se Kmeti po orsagu od tlake odkupiju; mi zahtevamo Porotu (ali kaj se veli Jury); - nam se hoće, da se svi Stališi prez razlike na saboru polag načela jednakosti representiraju, to jest, zastupljuju; baš tako za podići tergovinu želimo svi narodnu banku u Ugarskoj; nam nije manje na terhu vojničtvo kak i Madjarom, naj sa anda broj vojnikah ponanjša, i stranske garnisone iz domovine naše izazovu; - naj zadnjić i u našem Interesu stoji, da se Javnost ili Publicitas uvede, a organisatia ili uredjenje varošah što berže uzskori. - To su želje Madjarah, to su želje Horvatah, anda i naše!

Kak berže smo ove želje, prošnje i zahtēvanja naša očitovali, sad nam neostaje drugo nego da se postaramo za srēdstva i način, kojim ova postići moremo. Put kojim se ova upeljati mogu u Horvatskoj, je deržavni Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinski Sabor. Taj i Zagrebčani nam predlažu, i mi se š njimi slažemo. Zato najpredi potrebno je, da se Conferencii banskoj piše,¹⁵ da čela Conferencia banska u Beč pred lice premilostivog Kralja našeg otide, i tamo prosnje naše pred Njegovim Veličanstvom položi, i zaprosi, da se Sabor, na koj se i Velikaši Dalmatinski, oblasti Dalmacie i Representanti Graničarski pozvati imaju, u Zagreb odmah ureče. - Dalje potrebno je, da se onim Poslanikom, koje za Zagreb izabrali budemo, naputak ili Instructia dade, da oni prerečene želje na Saboru u život uvedu nastoje. Najzadnjić da se jedinstvo i sloga medju nami postigne, imaju se sve oblasti Horvatske i Slavonske o tom izvēstiti, i na to taki pozvati. -

Ovo su glavna i posebna načela i želje naše, koje se odmah i to iz ove današnje sēdnice izvršiti moraju - nekoja su vendar, koja se nas samo tiču, kakono:

- 1) Narodna Četa (Garde); za ovu naj se taki vezda odbor imenuje, koj već sutra dēlo svoje započeti mora, da se ustroji.
- 2) Sloboda tiska, i ukinutje Cenzure, koja se sada u sēdnici proglasiti ima, i
- 3) Javnost u občinskih poslih, to jest, da svakomu Purgaru od sada u buduće slobodno bude - kako je i danas - u skupne Sēdnice uredne i izvanredne (za koje zadnje oglasi na Vratih Vēčnice obeseti moraju se, da se znalo bude, kad se izvanredna skupna Sēdnica derži) već uvedena, da se po Protokolu potverdi.

U Varaždinu u javnoj sēdnjici gradjanskoj dne 21. Ožujka 1848.

¹³ U austrijskoj Lombardiji izbio je sredinom ožujka 1848. protuaustrijski ustanak, koji je nastojao, uz pomoć i kasnije oružanu intervenciju Pijemonta, odcijepiti tu pokrajinu od Austrije. U austrijskoj vojsci nalazile su se i brojne jedinice iz hrvatsko-slavonske Vojne granice, uglavnom graničari prvog poziva.

¹⁴ Misli se na zahtjeve narodnu skupštinu u Pešti 15. ožujka 1848., koja je, uz ostalo, tražila stvaranje samostalne mađarske vlade.

¹⁵ U to vrijeme nije zasjedala nikakva banska konferencija pa nije jasno na što misle članovi skupštine. Možda se navod odnosi na zagrebačkog biskupa i tadašnjeg banskog namjesnika Jurja Haulika, koji se nalazio na mađarskom saboru u Požunu i mogao je sazvati bansku konferenciju, sastavljenu od istaknutih osoba iz javnog života.

IV.

1848., travanj 7, Osijek

Osječki gradski odbor traži očuvanje saveza Slavonije s Hrvatskom, priključenje Dalmacije, saziv SABora, stvaranje hrvatske vlade i narodne straže, uvođenje građanskih i političkih sloboda, ukidanje unutarnjih carina, tlake i celibata itd.

HDA, ZZ, 139, APP, 1848/17

DĚLO

odbora u Osėku 7a Aprila 1848 god. glede narodnih željah držanog i od strane varošskog poglavarstva u sėdnici 14a Aprila i. g. posve primljeno i potvrđjeno.

Godine 1848 mēseca Aprila dana 7a držan je u Osėčkom gradu, u varoškoj sudnici, pod predsjedničtvom gdna senatora Josipa Kerpota u pribitju gg. varošskog kapetana, Dimitrija Vukovića, gradjanskog čeonika, Josipa Najmajera, - izbranih gradjanah: Vasilija Atanasijevića, Petra Virovca, Antuna Mušinskoga, Pave mavračića, Franje Follerta i Ivana Valerta, - advokatah: Ivana Užarevića, Veljka Marinovića, Marka Tajčevića, Stojana Boića i Petra Malaća, - Živka Blažekovića Verov. varm. bēljeznika, i Mojsija Georgijevića Advokata i odbornog perovodje po nalogu plemenitog ovdašnjeg gradjanskog poglavarstva pod 942im brojem o. g. izdanom odbor, u kom je

Po smislu istog naloga preduzeto pismo slavne i kralj. varoši Varaždinske od 21. Marta t. g. na poglavarstvo naše varoši upravljeno, u kom nas naša bratja Varaždinci, saobčujući nam prošnje i želje svojih gradjanah na ondašnju vlast, i reprezentaciju na Njegovo posvetjeno česarsko-kraljevsko Veličanstvo upravljenu, pozivlju, da ih i mi s naše strane podupiremo i u život uvesti s njima trudimo se.

S velikom radosti primivši isti bratinjski poziv, misli goreimenovani odbor da će onda istom pozivu bratje svoje Varaždinske i pravednom očekivanju cēlog naroda glavna ova varoš Slavonije zadosta učiniti, ako sve do sada sazrele želje i tegobe, koje je javno mnjenje naroda sdruženih ovih kraljevinah, Slavonije, Hrvatske i Dalmacije, kao svoje opšte pripoznalo, prēstolu Nj. kr. veličanstva u podaničkoj pokornosti podnese, da ih Nj. kr. veličanstvo sasluša i ispuni, a u koliko bi to pre ponizne ove reprezentacije učinjeno bilo, da se Nj. kr. Veličanstvo uvēri, da su želje črez našu bratju učinjene odziv i odjek i našeg srдца.

Smatrajući okolnosti vrēmena, položaj i odnošenje kraljevine Slavonije sproću Hrvatske i Dalmacije i sproću Ugarske, kao i razna u najnovije doba pojavivša se u toj stvari mnjenja, misli gore imenovati odbor da se za predupredjenje svakog zlog tumačenja u reprezentaciji na Nj. kr. Veličanstvo najpre i najpre izjasni

1. Da mi postojeću kraljevine Slavonije s kraljevinama Hrvatskom i Dalmacijom svezu, i svezu ove trojedne kraljevine, kao je dnog državnog tēla, s Ugarskom, pod krunom Ugarskom, kao zakonitu smatramo, i da u toj dvostrukoj svezi i bratinjskoj ljubavi i u napredak ostati želimo i tvrdo namēravamo.

Budući da je Nj. kr. Veličanstvo naš kralj želju naroda našeg, u narodnoj skupštini 25/13 Marta t. g. u Zagrebu izborom Barona Josipa Jelačića Buzinskoga za bana trojedne ove kraljevine očitovanu milostivo predvario, da se

2. *U to ime Njegovom kr. Veličanstvu naša velika zahvalnost i srdačna radost izjavi, što se jedna od najvrćuĉih naših željah sudarila sa željom i voljom Njegovog kr. Veličanstva, i da se ujedno umoli, da Nj. kr. Veličanstvo, opredĉlivši godišnje držanje našeg Sabora na izmĉnu u Zagrebu, Osĉku, Zadru ili Rĉci, opredĉroka, t. j. razpisivanje Sabora banskoj vlasti dati izvoli, a prvi Sabor da se najduže do 1a Maija o. g. u Zagreb sazove.*

Kao što ni jedno tĉlo naravnom svom opredĉljenju skladno razviti se i zahtpĉirode ispuniti ne može, kad mu prirodni udovi fale; i kao što ni jedan ud tĉla nije na korist, nego više na štetu tĉlu, ako nije na svom prirodnom mĉstu: tako ni jedna razkomadana zemlja ne može se ni materijalno, ni duševno ni politično izobraziti i dovoljno razviti, ako joj se po prirodi, t. j. jeziku i narodnosti, i po historiji pripadajuĉi ĉlanovi i udovi ne povrate i u jedno tĉlo ne stope; zato gorereĉeni odbor našao je za pravednu želju i zahtĉvanje

3. *Krĉpko i novo sjedinjenje u svakom smislu naše po zakonu i dogodovštini k nama pripadajuĉe kraljevine Dalmacije s kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom, kao takodjer ĉele naše vojniĉke granice glede političkog upravljanja, kao i svijuh ostalih teĉajem i nezgodom vrĉmena izgubljenih, s Ugarskim županijama i s Austrijskim državama sjedinjenih stranah domovine naše, i uz to povratjenje starog imena županiah i uredjenje istih po starinskom naĉinu, a na temelju sadašnje slobode.*

Odbor ovaj uvĉren buduĉi o istini političkog onog naĉela, da sve što u kakvom narodu stalno i postojano hoĉe da ostane na narodnom temelju osnovano i ustanovljeno biti mora, i da narod, kao narod, ne ide u red ostalih slobodnih narodah i nema narodnog života, ako mu narodnost njegova nije samostalna, i nezavisna od svakog tudjeg upliva, ako sam nema vlasti opredĉeliti jezik kojim ĉe se u zemlji njegovoj dĉla u svim sudejskim i političnim zavedenjima, u crkvi, u školi, u vojsci, u gradjanskoj gardi i. t. d. opravljati, ako nema svog narodnog personaliteta s javnim znacima svog bitja, t. j. jednako uvaženje svog narodnog dostojanstva s ostalima narodima, misli da pravedno želĉti možeme

4. *Pripoznanje naše n a r o d n e samostalnosti i nezavisnosti; uvedenje našeg jezika u unutarnje i izvanjsko upravljanje ovih kraljevinah naših, u crkvu, po starinskom hrvatskom obiĉaju, u sve više i niže škole, kod narodne garde i ostale vojske naših kraljevinah, kod poštah, solarah i ostalih političnih zavedenja u ovim kraljevinama; i oznaĉenje javnih znakovah s našim narodnim bojama i grbovima.*

Ne imajuĉi viših školah osim u Zagrebu, a ni tamo ne imajuĉi svijuh za konaĉno izobraženje u svakoj struci nauke nužnih zavedenjah, tako da sinovi ovih zemalja za postignutje naukah u ovoj zemlji nužnih i potrebnih prinudjeni bivaju izvan zemlje svoje, udaljeni od ognjišta narodnosti svoje, istim naukama slĉdovati; što je napredovanje naukah do danas jako predupredjivalo, a od danas, poĉem se naš jezik u sve naše škole zavede, nikako dalje ni obstati ne može, jer se zapoĉete u našem jeziku nauke ne mogu u drugom jeziku dovršivati, zato izaslani odbor nalazi da je nužno

5. *Da se u Osĉku, kao glavnoj varoši Slavonije akademija, sa katedrom Slavenskih jezika, i Sveučilište u istoj varoši ili u Zagrebu za združene ove kraljevine podigne i utemelji.*

Ošĉajuĉi blagotvorje slobodne štampe i ĉeneĉi da je s tom slobodom tako tvrdo skopĉana sloboda uĉenja, govora, i pravo združivanja i peticijah, da jedno bez drugog obstati ne može, i da se s ograniĉenjem jednog i drugo ograniĉava, misli gorespomenuti odbor da je pravedno, i da upravo u konzekvencijama pripoznatog ĉrez ukinutje cenzure, ove strašne i tiranske muĉiteljske i ugnjetateljke duha ĉovĉĉanskog, naĉela stoji, da se osĉgura

6. *Sloboda uĉenja i govora, i pravo sdruživanja (associjacije) sastanakah i molbah (peticijah).*

Više neg ikad, sad, u ova burna vrĉmena, gĉ se ĉĉla Evropa uskolebala, nuždu tvrde sloge i medjusobne ljubavi gradjanah jedne zemlje osĉĉajuĉi, a znajuĉi da uzvišenje jednog stališa i reda nad drugim, jedne religije nad drugim, tek ogorĉenje kod nepriviligira-

nih prouzrokuje, misli gore imenovati odbor, da će se s pripoznanjem čovječanskog dostojanstva u svakom čovjeku bez razlike religije i pokoljenja, i s ustanovljenjem savršene jednakosti pred sudom svih građanah ovih sdruženih kraljevinah svaki porod odtud proističuće razpre i ogorčenja utamaniti i tako sloga i tvrda međusobna sveza građanah pojačati, zato za nužno i duhu vremena sadašnjeg skladno nalazi da bude

7. Jednakost pravah svijuh vjeroizpovjedanjah, jednakost svijuh bez razlike stališa i vjere pred sudom, zastupanje naroda na istom temelju jednakosti kako na prvom idućem, tako i na svima ostalim našim državnim saborima.

Znajući da su za uzdržanje u javnom mnjenju moralne važnosti i krjeposti svakog suda i vlasti takova zavedenja i uređenja nužna, koja publikumu priliku daju da se o nabljudavanju i ispunjenju zakone pravde neposredstveno uvjeriti može, kao što to javnost i ustmenost u sudovima daju, gdje javno mnjenje, kao najveći i najpravedniji cenzor, s časti nagradjujući a sramotom kaštigujući, nad ispunjavanjem pravde bdi; znajući da se pravo procenjenje i uvaženje dokažaja, osobito u kriminalnim stvarma, samo od zrelom razuma i čistom osjećanja sudijah očekivati može, koji sobstvenim očima i ušima svaku reč, svaku proměnu lica dušu očitujućeg, i svako dëlo pod kontrolom javnosti i uplivom javnog morala svataju pa po dužnosti i unutarnjem uvjerenju sude, - kao što je slučaj s porotom (jury); znajući dalje da savršenu garanciju za nabljudavanje pravde i zakonah od strane sudijah samo odgovornost istih sudijah dati može, - misli imenovati odbor da su i zakone i prepodjenjau naše ustavne slobode sa svim odgovorajuće želje

8. Javnost i ustmenost sudovah; porota (jury) i odgovornost sudijah.

Budući da prvi i najveći zakon pravde iziskuje da se svakom svoje da, zato je po mnjenju odbora na temelju pravde osnovano iskanje

9. Povratjenje naših narodnih kasah i glavnica koje su se do sada u Ugarskoj upravljale i povratak imanjah i kasah fiškalskih.

Da je za uzdržanje i utvrdjenje unutrašnjeg zemaljskog mira narodna garda nužna i potrebna pripoznala je čela Evropa, pripoznala je i naša zemlja, i sav narod s radošću pozdravlja to zavedenje; da pak narodna garda u našim kraljevinama bude *narodna garda ovih kraljevinah*, nalazi izaslani odbor za nužno

10. Da nad narodnom gardom naših kraljevinah, kao jednim tëlom, državni vojvoda ili kapetan, po starom običaju na našem saboru izabran, vrhovni zapovjednik bude.

Sadašnja burna i ratna vremena više nas neg ikad opominju kako je velik i težak posao vojnički, kako je gorak lebac njim, i kako oni sa najvećom zemaljskom žertvom, životom svojim, slobodu ostalih sugradjanah svojih i prëstol vladateljski brani moraju; zato nalazi imenovati odbor da je pravedno, i da je država dužna u koliko je moguće terete njine olakšati i njih u vrême mira svakim mogućim polakšicama obezšteti za žertve kojima su oni u vrême rata podloženi, s toga da pravedno zahtëvati možemo

11. Da svake vrsti vojska, kad neima izvanjskog rata, ostane kod kuće, da se domaćim poglavarma upravlja, u vrême pako straženja, osobito na Kordunu i u vojevanju proti izvanjskom neprijatelju, da dobija ranu plaću i odëću. Stranska vojska iz zemlje da izadje, a narodni graničari, koji se u Italiji nalaze, da se odmah kući povrate.

Smatrajući ustav zemaljski i slobodu naroda kao najtvrdji osnov i temelj prëstola kraljevskog i srëće zemaljske, sve slobodne Austrijske narode kao jedno politično tël sprocu stranih državah, narodnu pak gardu, graničare i vojsku ovih sdruženih kraljevinah kao silu, koja je osim kralja, opšteg ustava i opšte slobode narodah pod ugarskom krunom živećih, još i posebna prava naših kraljevinah brani i našu narodnu slobodu uzdržavati dužna, nalazi ovaj odbor za nužno

12. Da vojska zemaljska, kake god ona vrsti bila ima zakletvom savëtovati vërnost obštem ustavu, kralju i slobodi svijuh ostalih slobodnih narodah carstva austrijskoga;

narodna pak garda, graničari i vojska ovih naših kraljevinah da osim toga i pre svega ima zakletvom savjetovati vjernost posebnim pravama naših kraljevinah i narodnoj našoj slobodi i samostalnosti.

Svaka zdrava i razumna državna ekonomija mora pre svega gledati i nastojati, da se svi inštituti koji saobratjenje narodah izmedju sebe državnom svezom skopčanih otežuju, ukinu; zato gorenaznačeni odbor držeći da su carine (zoll) izmedju zemaljah pod Austrijanskom vladom sdruženih najveća il' bar vrlo velika preprečka saobratjenja trgovačkog, misli da je za napredovanje trgovine i ravnomerno razvijanje industrije u svim Austrijanskim zemljama nužno

13. *Da se sve carine izmedju naših i ostalih Austrijanskih državah ukinu i slobodno obćenje rečenih državah da se proglasi, nama pak uvadjanje morske soli u smislu starih zakonah slobodno da bude.*

Počem je Nj. kr. Veličanstvo, naš kralj, uvidjevši da su s darovanjem i razprostranjenjem ustavne slobode, kojom je on narode svoje usrčio, djela, koja su pre politična prestupljenja bila, tu prestupnu prirodu svoju s novim ustavnim preporodjenjem izgubila, sve politične prestupnike iz tavnica osloboditi izvolio; pošto je odršenje od robote, tlake i podaničtva dopustio; i jednakost nošenja teretah bez ikake razlike stališah odredio i time jednaku ljubav sproču svijuh svojih podanikah pokazao, nalazi izaslanu odbor da nije pravedno, kad su svi narodi Austrijanski ustavnu slobodu i pripoznanje svog čovječanskog dostojanstva dobili, da naši graničari, ovaj živi i nepredobitni zid i bedem Austrijanskih državah, kojih je opredeljenje tu dobivenu slobodu i na njoj osnovani prěstol otačaskog našeg vladalca uzdržati, u dosadašnjim sponama i teretima ostanu, i da i njima jarko i oživljujuće sunce slobode i uskrsnutja čovječanskog dostojanstva ne sine, zato odbor ovaj misli da se želěti i pravedno od otačaskog neograničenom ljubavlju sproču svijuh svojih podanikah kucajućeg srđca Njegovog kr. Veličanstva s pouzdanjem očekivati može

14. *Da se kako u provincialu gospodske isto tako i u granici vojničkoj sve ćesarske i občinske robote ukinu; da svaki krajišnik, kao slobodan ćověk jednaka prava i slobodu s ostalima stanovnicima trojedne kraljevine uživa i da se i tamo občine varoške i seoske urede na temelju slobode, s tim pravom da mogu same sobom upravljati i suditi.*

Držeći napokon da se sa duhom današnjeg vrěmena i sa ovim novim preporodjenjem narodah ne slažu nikaki inštituti, koji bez nužde familijarni život ogranićavaju, kao što je celibat svećenstva, koji svećenstvo ne samo od sobstvenog roda i porodice nego i od ostalog naroda dēli, s kojim ga ni jednake potrebe, ni familijarni interesi, ni familijarna ljubav ni sveza ne veže, - i misleći da svaka država ima pravo tako crkvenu zabranu, koja je u sebi nepravedna, pošto ukida naravno pravo svakog državnog gradjanina i pošto je crkva sama brak kao sakramenat, dakle kao svetinju pripoznala, izmedju granicah svojih ukinuti, nalazi odbor ovaj da je potrebno

15. *Da se celibat svećenstva ukine.*

Josip Kèrmpotić s. r. senator

Mojsije Georgijević s. r. kao perovodja.

Izdao iz sēdnice Magistratualne dana 14. Aprila t. g. u Ošeku držane.

V.

1848., svibanj 2, Varaždin**Skupština Varaždinske županije moli kralja da se prekine odlazak graničarskih jedinica u iz Hrvatske u sjevernu Italiju.****HDA, Varaždinska županija, kut. 499, 1848/715**

Vaše posvetjeno Cesarsko Kraljevsko Veličanstvo!

U našoj se domovini obćenito neredi sve više i više pojavljuju, koji, ako im se za vrieme nedoskoči, čitavoj zemlji anarkiom priete.

Ova se drugčie predupriediti i prepriečiti nemože, nego silnom oružanom rukom.

A premda je već do sada mala domovina naša Hervatsko Slavonska Vašemu Veličanstvu i cijeloj Monarkii u rat protiv Italianacah razmierno mnogo više vojnikah, i to hrabrih silnih junakah, dala, nego ikoja druga pokraina prostrane Cesarovine Vašega Veličanstva, ipak još udilj vojska iz nje izlazi u Italiju na toliko, da će na skoro prazna i navalam od sviuh stranah izveržena ostati, ako se ovo izselenje vojnikah naših graničarskih skoro neobustavi.

Na pose pako za preduprediti i utišati neredu u području našem kadi već počese ljudi silnom rukom tudje zemlje i lugove otimati, i tudaj prava prisvojivat si, zamolismo za vojsku, i obrečeno nam biaše službeno: da ćemo dobiti odsiek oklopnih konjanika iz ugarske županije Šomogjske; nu vojske još nikakove nedobismo, već doznasmo naredbu magjarskoga ministeriuma, da se nesmie micati vojska iz ugarske, pače da se ima sva ugarska vojska iz Italiju u domovinu vratiti.

Ovi dogadjaji nam zadavaju dvostruku brigu, i to:

1. Da će se u domovini našoj poticanjem zlobnih ljudih toliki neredi dogoditi, da neće im moći doskočiti ono malo vojnikah, što se još u njoj nalazi, koji vojnici imajući na kordunu i u svojih predielih odviše službe, nisu kadri i nama dostatnim brojem u pomoć doći, te će tako anarkia nastati, koje zle posljedice tko će u napried izbrojiti?

2. Da će turci, videći da neima u krajni vojske, snažno na nas udariti, gradove sela i varoše nam popaliti, stoku pooteti, starce žene i diecu poražati, ter tako domovinu našu opustošiti.

Milostivni Vladaru! svakoga je i pojedinog čovieka i celoga naroda dužnost bitje svoje obezbiediti, a nedat se upropastiti.

Zato Vaše posvećeno Veličanstvo u podaničkoj viernosti pokorno molimo, da se ništa više vojske iz Hervatske i Slavonie nekrene nikuda; već smo dosta veliki tribut kervi platili; koju naša bratja za prestol Vašega Veličanstva u Italii prolievaju; više dati nemožemo bez očite pogibeli naše cielovite propasti.

Pače iz gori navedene temeljite brige prisiljeni smo prositi, da Vaše Veličanstvo takovu zapovied izdati blagoizvoli, u slied koje će se stvari u Italii tako urediti, da će se moći naša bratja krajšnici čim prie iz Italie u domovinu povratiti.

Vašega Veličanstva

pokorni i vierni podložnici.

Dano iz našeg velikog spravišta u Varaždinu 2. i sliedećih danah mieseca Svibnja 1848. deržanoga.

VI.

1848., svibanj 2, Varaždin

Skupština Varaždinske županije moli kralja da Dalmaciju pridruži Hrvatskoj i Jelačiću povjeri vrhovnu vojnu vlast u cijeloj Trojednoj kraljevini.

HDA, ZZ, 139, APP, 1848/28

Vaše posvetjeno carsko kraljevsko Veličanstvo!

Kakovom radostjom, i zahvalnostjom primismo simo izaslati dopis od savjetništva kraljevskog veličanstva vašeg dne 31. Ožujka pod br. 14458 t. g. kojim do znanja našeg stavljase, da kraljevsko veličanstvo vaše vrućoj vjernog, i od sve duše sebi priverženog naroda želji otčinski doskočivši, Barona Josipa Jelačića Banom kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie načiniti blagoizvolilo je¹⁶ - kakovo zatim uzhitjenje kod nas probudi naželnija vest, da istomu, obće štovanomu, i čitavog naroda neograničeno povjerenje imajućemu, mužu Feldmaršallajtnanta, te varhovnog narodne Graničarske Hrvatske vojske zapovednika čast podjelena je, u parsih naših mnogo obilnije čutimo, kako da najvještiim perom kraljevskomu veličanstvu vašemu opisati kadri smo.

Jer kad od jedne strane promotrimo, da ovom prilikom sjajna nekadašnja Banska vlast preporodjuese, duh naš, za starom naše domovine dikom plamteći, na novo podiže se - od druge pako strane, kada uvidjamo, da novo proglašeni Ban naš, u kojem sva, čitavog naroda povjerenost sjedinjena jest, nama na čelo stupa, njegovo krěpko, nama dobro poznato postupanje - plemenito, i hrabro, domačom kervju napunjeno, sarce - žestoka, predrage, kraljevskomu veličanstvu vašemu odnegda uvěk věrne, domovine korist za najsvjetiju sverhu imajuća, volja - obilno nama jamči za nadu, koju za spasenje slave, i dike naroda, i za utemeljenje srěče čitave domovine zaufano gojimo.

Jedno jošte, što za krunu želje naše zadobiti preostaje, i što od pravičnosti kraljevskog veličanstva vašeg u dėtinskoj zaufanosti opet zahtěvati usudjujemose, je: da imenovanje Bana Dalmacie, Hrvatske, i Slavonije kod samog naslova neostane, već da se čim prie, kako valja, i toliko vrěmena željno oćekivamo, u život uvede, te starinska vlast časti Banske i na Dalmaciju, staru saveznicu našu, pod punom protegne, i tvěrdo tamo takodjer utemelji.

Zato kako do sada, tako nikada prepustiti nemožemo, kraljevsko veličanstvo vaše najufanije, i najpokornije na novo umoliti: da ne samo Dalmaciju, koja od najstarije doba saveznica naša biaše, nego i čitavu, u Dalmaciji, i posestrimi našoj Slavonii obstojećju vojsku Banu, kao kraljevinah Dalmacie Hrvatske i Slavonie varhovnomu kapetanu, pověriti, i podložiti, te tako starinsku Bansku vlast u ćelokupni nekadašnji dostojanstva svoga stališ opet staviti, i utemeljiti udostoji.

Vašega posvetjenog carsko kraljevskog Veličanstva.

Dano iz našega velikoga spravišta u Varaždinu

2. i sledećih danah meseca Svibnja 1848 deržanova

Pokorni, i věrni Podložnici
Skupština Županije Varaždinske.¹⁷

¹⁶ Jelačić je imenovan hrvatskim banom od strane carske Državne konferencije u Beču 21.-23. ožujka 1848. O tome usp.: Ferdo Šišić, *Kako je Jelačić postao banom, Jugoslavenska njiva VII/II, Zagreb 1923.*, 169-183; J. Šidak, "Narodna zahtijevanja", 40-44.

¹⁷ Skupština je iz iste sjednice uputila proglas stanovništvu i općinama u Dalmaciji u kojem ih poziva na prikljućenje Hrvatskoj. Dokument je objavio, uz promjenu pravopisa, S. Obad, n. dj., 125-127.

VII.

1848., svibanj 2, Varaždin

Skupština Varaždinske županije izražava želju, u okružnici hrvatskim oblastima, za vjernošću ugarskoj kruni i habsburškoj dinastiji, ostvarenje narodne samostalnosti i predajom cjelokupne vlasti banu Jelačiću do početka saborskog zasjedanja.

HDA, ZŽ, 139, APP, 1848/28

Draga bratjo!

Slobodan duh najnoviega vrēmena, koj je prevratio priašnji položaj, i priašnja odnošenja svih skoro deržavah europskih, preobrazio je takojer carstvo austrijsko, kojega smo i mi jedan ud, i podao je novo lice deržavi ugarskoj, skojom smo mi kroz sedam stoeletjah stajali u deržavnom savezu.

Po ovom obćinskom prevratu stavljeni smo i mi stanovnici deržave dalmatinsko-hervatsko-slavonske, kraljevinah od starine slobodnih, ali u novie vrēme veoma odvisnih, na slobodan starinski temelj.

Na ovom temelju ako hoćemo, da se narod i dom naš danom mu najlepšom prilikom omladi, ili reorganizira, ako zajedno želimo došćići krasnu onu budućnost, koja se pred nama u duševnom i materialnom, u historičkom i političkom smislu otvara, moramo prie svega uzajemno porazuměti se, i biti složni.

Iz uzroka toga dokonćali smo mi u ovom našem velikom spravištu, otvoriti sēce naše pred svom jednokervnom bratjom našom, te izjasniti pred licem svega stanovništva kraljevinah naših, tvrde želje, i namere naše, koje i vama ovde bratinski priobćujemo, tom molbom: da ih i vi u ime sloge i velike budućnosti naroda našega, naroda do sada toliko nesret-noga, i zapušćenoga, svojimi proglasite.

Želje pako i naměre naše, sagrađjene na temelju starinske slobode naše i u smislu zahtevanjarah naroda, podnešenih već kraljevskomu prestolju, jesu sledeće:

1. Mi želimo pod krunom ugarskom, s kojom su predji naši kao stanovnici kraljevinah dalmacie, hervatske i slavonie, slobodnom voljom sjedinili krunu svoju, i nadalje ostati, kao slobodan narod.

2. Kao što je negda narod naš stanujući u kraljevinah ovih, po sankcii pragmatičkoj, svojevotjno priznao sada vladajuću dinastiju za svoju, tako želimo u smislu iste sankcie dinastiju ovu na kraljevskom našem prestolju i nadalje uzderžati, te zakonitomu kralju iste dinastie, kao slobodan slavjanski narod podložni biti.

3. Kako se pristoji slobodu ljubećemu narodu našem i kraljevinam našim koje su negda vlastite svoje narodne kraljeve imale, hoće da se dostojanstvo naroda našega i kraljevinah naših čversto utemelji, i osigura: zašto želimo, da nam s narodom našim i domovina naša podpuno i u svemu samostalna, te u svakom smislu neodvisna bude.

4. Za moći ovo što skorie postići, želimo da se o tom već na bližnjem deržavnom saboru kraljevinah naših radi, na kojem će saboru, kako se ufamo od mudrosti onoga odbora, kog je preuzvišen ban naš na tu sverhu u Zagreb već sazvaio,¹⁸ nazoćni biti zastupnici svih provincialnih i granićarskih, kao i dalmatinskih oblastih, gradovah i povećih slobodnih mēstah, svih stališah, i vėrah, bez svakog dobljenog od svojih povėrenikah naputjenja,

¹⁸ Jelaćić je krajem travnja 1848. uputio poziv istaknutim djelateljima iz hrvatskog političkog i kulturnog života da dođu do 8. svibnja 1848. u Zagreb zbog priprema za budući sabor. To je bio početak djelovanja budućeg Banskog vijeća. O tome više: I. Iveljić, n. dj.

(Instrukcie) jedinim tim nalogom, da brane i podupiraju sve, što se sa slobodom, korijstjom, i napredkom našega naroda slaže.

5. Dok se sabor državni nezapočme, da svi stanovnici kraljevinah ovih, sve oblasti, i svi stališi, i věrozakoni stave svu vlast kraljevinah ovih osim u kralja, u ruke jedinoga preuzvišenoga bana našega Barona Josipa J e l a č i ć a, kao jedine kopče med narodom i kraljem, da samo od njega zapovedi i naloge primaju, i samo njemu sva izvestja i sve tegobe i potrebe priobčuju. Što se tim više sa svom sigurnostju učiniti može, jer je muž taj iz n a r o d a, i sa svom dušom za n a r o d, i jer ga čitav narod za najboljeg domorodca priznaje. Potreboću toga zahtěva provizorno stanje naše, zahtěvaju opasnosti vremena našega.

6. Kao slobodan narod želimo napokon, da svi poslovi kraljevinah ovih jedino, i izključivo u materinskom našem slavjanskom jeziku vodjeni budu, da se u tom jeziku s kraljem, i sa čitavim světom dopisiva, i da se jezik ovaj u sve učione, kao što s vremenom i u istu cerkvu po starinskom našem pravu i običaju, uvede, koj jezik ne samo u gerčkoj cerkvi naroda našega vlada, nego se i kod cerkve rimske tako u Dalmaciji, Istrii, kao i u Hrvatskoj po senjskoj biskupii upotrebljava. Varmedja ova, derži se već sada, što se poslovah i dopisah tiče, posve toga načela, i neće od njega odstupati pod nikakovom pogodbom, u nikakovo vrěme.

Ovo su draga bratjo! glavne one želje i naměre koje iz domorodnih serdacah naših proizilaze, i koje smo mi stranom već, složnom voljom, u život uveli, i u čin pretvorili. Primite ih i vi onako bratinski kao što ih mi vama priobčujemo, i preporučujemo, te ostajte věrni kervoj bratji vašoj, koja neće sretnia biti nego onda, kada bude čula, da i vi iste želje gojite, iste narodne naměre imate, iste zaključke učiniste.

Dano iz našega velikoga spravišta u Varaždinu 2. i slědećih danah měseca Svibnja 1848 deržanoga.

Skupština Županie varaždinske

VIII.

1848., svibanj 17, Varaždin

Skupština varaždinskih građana protestira zbog protuhrvatskih odredbi mađarske vlade i palatina, odriče poslušnost komesaru Hrabowskom i moli kralja da zaštiti bana Jelačića i samostalnost Hrvatske protiv svih napada.

HDA, ZZ, 139, APP, 1848/24

Vaše posvetjeno Carsko Kraljevsko Veličanstvo!
Gospodine najdobrotivneši!

Doperli su na predlog ugarskog nuternjih poslovah ministra od njegove Prejasnosti Gospodina Nadvornika na občinu Gradjanstva s. i k. Varoša Varaždina dvojverstne naredbe:

Jedno od dne 10-a Svibnja 1. t. pod broj 1245 pošto u taj navadjase - da Ban kraljevinah Hrvatske Slavonie i Dalmacie okružnim na poglavarstva unutar rečeneh deržavah obstojeća upravlenim svojem dopisom stari ustavni i bratinski savez ugarske, i pridruženih deržavah za promjenjena izjavivši, ovim naloži izvan njega drugomu nikomu se nepokoriti, i od nikoga naredbe neprimati - zatim pošto prěki sud u deržavah ovih prijaviti dade, i činovitost sudišja ovog na takve krivnje, koje dosad tamo spadale nisu protegne¹⁹ - budući Vaše

¹⁹ Jelačić je nalog o prekidu veza s mađaskom vladom izdao 25. travnja, a o prijekom sudu 27. travnja 1848.

Veličanstvo i članak III:848 overšitelnu moć po Ugarskoj i pridruženih državah njegovoj Prejasnosti Gospodinu Nadvorniku s' punom Oblastju bi podělilo - med ostalemi, okružni prenaznačeni dopisi banski ustavu i zakonu za protivne izjavljajuse, i preki sud po Banu priobčen uništujese.

Drugom pako dne 11-a Svibnja l. t. pod broj 1260 odpravljenom naredbom - pošto bi Vaše Veličanstvo žalostnim sardcem razumilo - da u ovih kraljevinah nesamo osobna i stvarna segurnost pojedinih gradjanah u pogibeli je stavlena - nego i savez medju nas i Ugarske pod zaštitom s. krune mnoga stoletja bratinskim priateljstvom obstojeći razčepiti, i činom ukinuti bi se nameravao po volji Vašeg Veličanstva dvojrednim blagomilostivim rukopismom otkroj iztraživajući Komisar u države ove u osobi B. Ivana Hrabovskia izašilase.²⁰

Vaše Veličanstvo! naredbe ove neugodno u serdca naša dirnuše, i nepovoljne u grudih naših probudiše čuti, tim nepovolnie, čim bi mi osvedočeneši bili, da ove sa obstojećimi zakoni nesuglasne, nesamo u državna kraljevinah sduženih prava udiraju, i ova očito uvredjuju - nego i da tužbe izdanju rečenih naredbah povod davše na temelju prave istine sastalene nisu, pače iz zlobne dušmanah domovine naše naměre proizlazeće samo na meržnju i pogerdu prvog našeg Glavara, i na pogerdu vernih trojedne Kraljevine sinovah i celokupnog naroda teže.

Niesu prenapomenjene naredbe suglasne sa obstojećim zakonom - jer opozivajući nas na članke 30:1222 - 11:1608 pred krunjenjem - zatim na članke 27:1609 - 31:1618 - 25:1630 - 32:1635 - 32:1638 - 51:1647 - 62:1681 - 114:1715 - 87:1723 - 20:1729 i 47:1741 točno smo uputjeni, da Bana kraljevinah Hervatske, Slavonske, i Dalmatinske s'nadvornikom ugarskim u Časti posve usporedjenoga zakonita Oblast s' *punim dostojanstvom* od Drave do mora Adrianskoga od najstariih vrėmenah protežese - uputjeni smo takodjer iz člankov 2:1608 po krunjenju i 38-a:1655 da Ban trojedne kraljevine kao takov u području poverenih sebi državah istim načinom, kao i nadvornik u ugarskoj pravo prijavljenja prekog suda imade.

Orsački indi zakoni časti Banske punu Oblast unutar Drave, i mora Adrianskoga osegujavaju - i pod zaštitom kraljevske zakletve prema svakom oskvernjenju brane. - Stoga - dočim bi nedvouvomivo bilo, da svetinja zakonah i na njih osnovana tudja prava svojvolno gaziti se nemogu - nedvouvomivo je i to - da Ban trojedne kraljevine glede svojih državah, jednaku s' ugarskim nadvornikom moć i Oblast imajući nemože od ovoga zavisiti, nemože ov nad onim unutar Drave i Adrianskog mora pervenstvo sebi privlastjivati, nemože dakle nit naredbe njegove uništivati.

Biva u prvoj čestorečenih naredbah pozivanje na članak III:848 - nu zakon taj - budući istom u državnom Saboru novii zakoni prijavljeni budu - kao neprijavljeni u to doba jošte nas vezati nemože - k tomu napomenjeni članak ministeriuma upelavši oddredjuje o nami bez nas - jer mi k-tomu upljivali nismo - udara u prava državna naša, kojima mi u našem Saboru glede uredjenja državnih odnošenjah doklučivati moć i jakost imademo - neodgovara glede sduženih državah zvanju svojem i dužnosti - jer minister onoj državi - čije poslove upravlja - iz naravi dostojanstva svoga odgovarati mora. Jedali se postignuti jedali nadati može, da Ministerium ugarski glede poslovah pridruženih državah, i državnom našem Saboru odgovarao bude? Zaista ne - Jer to često dokazana oholost pohlepnost za gospodovanjem njim nedopusti.

Niesu nadalje tužbe spomenutim naredbam povod davše na temelju prave istine sastavlene - jer u saderžaju ovih navadjase, da zlim nekih nastojanjem segurnost oboja pojed-

²⁰ Johann Hrabowsky bio je tada zapovjednik Slavonske vojne granice.

nih pogibljuje - da tegoba ova važnosti neima - poznato je svakomu trojedne ove kraljevine poštenom žitelju, budući dosad jošte nesluči se nista, što bi segurnosti osobnoj ili materialnoj pojedinih opasno bilo - mudrim bo i umetnim upravljanjem svojim znade Ban naš svakomu zlu u izvoru predusresti - a da proti onim koji po običaju svojem u mutnom ribariti naučeni prostog puka zlo podvučavajući bunam priliku dadoše, ozbilno postupanje osobito u ovo prevratjenih vrēmenah doba potrebito jest - tko mira i dobro domovine ljubeći dvoumio bude?

Navadjase napokon - da Ban naš savez ugarske i pridruženih deržavah za promjenjena izjavivši naloži da se izvan njega nikomu nepokorimo.

Vaše Veličanstvo! istina je, da nam dopisom pod -/- u sniženosti priloženim zapovědi da u svih sluzbenih jedino na njega kao prvog pod kraljem poglavara našeg zemaljskog se obratjamo - ali ovdje tegobe neima - jer kad to učini - postupa u smislu gore navedenih zakonah, koji njemu u ovih deržavah punu Oblast oseguravaju postupa zakonito tim više, budući po prevratu i novom zakonu vse priašnje deržavnih odnošenjah kopče preinačene biahu - postupa u smislu blagomilostivog naimenuvanja Vašeg Veličanstva, koje njemu želje naroda uslišavši bansku zakonom opredelenu čast, i dostojanstvo poděliti blagoizvoli.

Niema medjutim temelja istine, dabi Ban savez s' ugarskom za promjenjena izjavio - Jer

Kad bi probudjeni u novie doba duh slobode deržavna priašnja Ugarske odnošenja prevratio, preobrazio ustav i novo mu lice podao - ništa nije naravnieg, ništa pravednieg - nego da i od starine slobodni trojedne kraljevine stanovnici upirajući se u članke 66:681 - 22:1687 i u 120:1715 putem zakonitim t. j. u deržavnom sdruženih kraljevinah na temelju narodnog zastupanja sastalenim saboru, gde prava volja celokupnog naroda pojavila se bude - prekinuvši, do toga na sadašnje novo ugarsko upravitelstvo vsaki obzir, imajući vendar pred očima starinski naš savez s' krunom Ugarskom močju nedvoumivih stvari naše u deržavnem našem saboru uredjivati nama privlastjenih i pripadajućih pravah osnujemo nove odnošenja medju nas i krune ugarske temelje, da osnujemo u duhu zakonito izrečene slobode i jednakosti, da nje osnujemo tako - kako se jednom Narodu slobodnom pristoji. - To je želja vruća naša, želja čelokupnog Naroda tim pravednia - budući i Vaše Veličansvo željah naših rēšenje na deržavni naš Sabor je odputilo. - Stoga - kad Ban hervatsko-slavonsko-dalmatinski sa željom ovom suglasna načela svoja putem proglosa pod -/- prikloplenoga narodu je odkrio - moželi se s' istinom reći? da je on savez ugarske, i deržavah pridruženih za promjenjena ili ukinjena izjavio? - moželi se s' istinom reći? da narod to činom namērava? zaista ne - proglos protivno dokazuje, jer u njem kaziva se očito, da savez s-krunom ugarskom pred očima imati treba - a drugi savez u ovo razvalenih pervašnjih odnošenjah doba obstati nemože.

Vaše Veličanstvo - iz prenavedenih razviditi blago izvoli - da tužbe vse, često rečenim Njegove Prejasnosti Nadvornika Ugarskog naredbam povod davše niesu ništa drugo, nego nova nasertanja u deržavna pošestrimie trojedne kraljevine prava često putah dokazana, i Magjarom obična - da nas što skorie potište - da su gerde meržnje iz zle dušmanah domovine naše namēre proizlazeće i na verhovnog i obče stovanog Bana - komu dušom, tēlom, i kervnju priverženi jesmo - upravlene - da pogerdivši Glavu za ku Vaše Veličanstvo omolismo pogerde i verni kralju i domovini i narod pred prestolju Vašem, - indi razviditi blagoizvoli - da izašlanje k. komisara u derzave naše, budući netemeljite bi bile tužbe - suvišno je, i samo nemira i razdraženje naroda za posledicu imati može, stoga mi odvažno izjavlamo, da nit narinjenog komisara, nit naloge njegove spazuali budemo.

Milostivi Vladaru! Mala domovina naša Vašemu Veličanstvu i celoj Monarkii razmērno više vojakah negoli druge deržave Carstva - dala je u rat talianski, razmērno više

kervi naše se tamo proliva, razmjerno više junakah naših hrabro za Monarkiu vojuju, i zato onoga većjim pravom upirajući se na svetinju zakletve Vaše kraljevske, da svakoga naroda prava obranjena budu od Milostivog Vladara Našeg podaničkom zaufanostjuz zamoliti usudjujemo - da zakonita derzavna prava naša i poštenje ljubeznog nama Glavara Bana trojedne kraljevine neoskvernjena uzderži - i nas proti svakom bezobzirnih za propastju mile domovine naše težećih dušmanah svojim kraljeskim dostojanstvom brani - inače ostavljenem od kralja neostaje nam drugo, nego ono, što nam je drago i mило - svojum silom i kervju obraniti pa tako poštenje Glave naroda i nezavisnost spasiti.

Dano iz Skupštine gradjanske s. i k. Grada Varaždina dne 17 Svibnja 848 deržane
Vašega Veličanstva

věrni i pokorni podložnici²¹

IX.

1848., svibanj 15, Zagreb

Skupština zagrebaćkih građana objašnjava kralju uzroke hrvatskog otpora mjerama mađarske vlade i moli ga da potvrdi dotadašnje odluke bana Jelačića i spriječi slanje mađarske komisije u Hrvatsku.

HDA, Križevaćka županija, Acta congregationalia, kut. 426, 1848/613.

Vaše posvetjeno carsko i kraljevsko apostolsko veličanstvo!
Gospodaru najmilostivnii!

Dvoja pisma palatinsko-ministarska od 10. i 11. svibnja t. g. na obštinu grada ovoga poslana, kao što su nas glede svoga teženja najvećom žalostju napunila, tako su u nami i u svemu grada ovoga stanovničtvu gledeći na sadašnje stvarih i vremena okolnosti osobitu brižljivost i uznemirenje probudila: dozvolit će dakle milost i blagodušje vašega posvetjenoga veličanstva, da na spomenuta pisma potriebite opazke s podpunom istinitostju i pravom iskrenostju, koju vjernost prama vladaru i brižljivost o budućoj srieći i obstojanju domovine i naše obće stvari jednim pravom od nas zahtieva, milostivomu Vašemum previdjenju za polasticu moleći podnesemo.

Spomenuta naime pisma palatinsko-ministarska u kratkom to sadržavaju: 1) da se niekoje po banu kraljevinah ovih u novie vrieme učinjene naredbe zato za nišetne proglašuju, što naime zapinju u domaće zakone i izvāršujuću vlast, koja je kraljevine Ugarske palatinu podieljena; - i 2) da je poradi niekih zlih teženjah, koja se tobože u ovih kraljevinah pojavljuju, komisia palatinska u ove kraljevine izaslana.

Što se pàrvoga tiče: Kad su nenadani skoro prošloga vriemena slučaji sva obstojećimi zakoni ustanovljena kraljevine dikasteria iz svoga temelja maknuli, a priličnoga i shodnoga za ova dikasteria nadomieštenja, koje bi naime s potriebitim kraljevinah ovih zakonitim privoljenjem sastavljeno bilo, i koje bi se odmah kao zakonito nadomieštenje za dāržavu i njenu administraciju obratiti moglo, pri ruci nebiaše, - za da kraljevine ove, koje su pàrvoga svoga glavara već od duže vremena izgubile, nebi štogod štetovale, što bi se lahko u ovom nenadanom stvarih i obćenitoga upravljanja poremetjenju dohodilo: molbe cieloga naroda u tome su se sjedinile, da bi se za ove kraljevine baron J o s i p J e l a č i ć, u koga je naimre

²¹ Skupština Varaždinska županije uputila je 23. svibnja 1848. predstavku s istim sadržajem mađarskom palatinu Stephanu i komesaru Hrabowskom (HDA, Banska pisma [BP], CLI., 1848/256).

poradi njegovih vârljih umovnih i duševnih darovah, poradi neoskvârnjene prama vladao-cu viernosti i iskrene prama domovini ljubavi sav narod neograničeno povierenje položio, s potpunom niegdašnjom zakonitom vlasti banom postavio.

Prepokorne ove molbe rado je uslišalo Vaše posvetjeno veličanstvo po svojoj prirodje-noj pravednosti i milosti, - te tako postavljeni kraljevinah ovih ban u ovom sa svakog obzi-ra kritičnom stvarih i vremena položaja, osobito poradi reda i mira obćenitoga, koga su nieki izrodni domovine sinovi, odsudnom pomoćju podupirani, ovdie već od više godinah raznimi izopačenimi glasovi smielo smutjivali i poremetiti hotieli a i sada hoće, odmah kako je čast svoju zauzeo, načinio je naredbe one, koje se u prie rečenih pismih spominju, te da se ove naredbe točno obdržavale budu, izdao ih je i proglasiti zapoviedio. Ove na-redbe kao k željenoj svârsi, k sigurnosti naime i miru domaćemu vodeće, a ničije pravo ili vlast nepovriedjajuće, tako mi kao i sve kraljevinah ovih oblasti sa zahvalnostju primismo: a sada radostno vidimo da iste naredbe dobar uspieh imadu, jer se izagnani niekim načinom medjusobni mir i jedinstvo u sârdcah gradjanah povratja, a sjedinjenje volje i želje za korist obće stvari oživljuje; i zato dokučiti nemožemo, kako su se u spomenutih palatinsko-ministerialskih pismim oštrie nego je pravo pretresati, osuditi, dapače za ništet-ne proglasiti mogle ove banske naredbe, koje su sadašnjm stvarih i vremena okolnostim posve shodne i radi svoga uspieha osobito koristne, koje niti zakonito pravo palatino niti čije drugo nepovriedjuju, i s kojimi su posve zadovoljne sve oblasti kraljevinah i sav puk u njih stanujući, o čijem se naime dobru ili zlu, koristi ili pogibelji radi, jer iz istih naredbah banskih liepi plod mira i reda obćenitoga kao iz obilnoga vrutka izvire, a ufanje je da će još liepši proizicitati.

Obćenita kraljevine dikasteria činom su ukinuta i š njimi prenaglo prestadoše vlasti; a zakoni na poslijednjem obćenitom saboru po zakonu i starom municipalnom pravu valja-nosti i jakosti kod nas neimaju niti se kao zakoniti smatrati nemogu, dakle niti im se obla-stna poslušnost izkazati nemora, dokle se u saboru kraljevinah ovih neproglase: da pako za vrieme medju obćenitim i ovih kraljevinah saborom naše kraljevine neostanu bez posried-ne vlasti izmedju kralja i naroda, koju vlast su dosada dikasteria sačinjala, i da se s toga ne-red i zlo neporodi, bilo je potrebito, da postavi stanovita vlast u ime kralja i da se ta vlast privremenim pravcem i zakonom providi; i jer se je ta vlast i po napatjenju starih naših za-konah i po obćem neograničenom povierenju najbolje u osobi prie slavljenoga bana sasta-viti mogla, - zato isti ban u smislu dobljenih najvišjih nalogah učini i za strogo ob-dâržavanje proglasiti dade potrebite naredbe, proti kojim se spomenuta pisma nepravedno tuže; - da se ove od protivne strane bez uspieha napadane banske naredbe učine, zaktieva-hu prešne stvarih i vremena okolnosti, nalagaše povratjenje i uzdâržanje mira, reda i sigur-nosti obćinske, što isto potvârdjuje najbolji uspieh, koi se dan na dan sve više pokazuje, tako da bez štete za mir, red i sigurnost nemožemo niti mi, niti druge oblasti od tako izda-nih naredbah odstupiti, niti nam je slobodno, ako dobro domovine i obće stvari želimo, proti tako spasonosnim naredbam na palatinsko-ministerialske uredbe pristati, osobito gdie po zapoviedanom ukinutju banskih naredbah i tim načinom po očevidnom umaljenju banske vlasti obća siegurnost i blagostanje domovine upravo u pogibelj postavlja se.

Što se pako tiče pitanja onoga: da li se zato, što je palatinu izvâršujuća moć podieljena, spomenute banske naredbe valjano ukinuti mogu? niti je potrebito, niti vrieme nedopušta, da sve ono, što bi se u tom poslu iz naravi ustava i iz obzira na sadašnje vremena okolnosti navesti moglo, obširnije razložimo: o tom ipak nije dvojbe, da najvišja izvâršujuća vlast u zakonito krunjenome vladaru po obstojećem ustavnom zakonu postavljena i od njega ne-razdruživa na nikoga se u svojoj podpunoj celosti prenesti nemože; - ako se pak od obćenitog ovog načela u ovo odsudno vrieme iznimka učini, i ako se uslied ove iznimke ta-

kova vlast privremeno prenesti može, tad upravo u tom razlogu, gledeći na prišne sadašnje stvari okolnosti, podijeljena banu kraljevinah širja potrebita vlast i uslied nje učinjene naredbe podpunu obranu i odobrenje nalaze, bez da se odatle povriedjenje prava i vlasti palatinove razložno izvesti dade. Medjutim u burnom ovom i osobite naredbe zah-tievajućem stvari obće položaju nećemo da se u obširno razlaganje ovoga pitanja upuštamo; već uslied ovih koja navedosmo Vaše posvetjeno veličanstvo u podložničkoj odanosti molimo: da negledeći na prie spomenuta palatinsko-ministerialska pisma, kojih kriepost i valjanost poradi navedenih zdravih razlogah nikako priznati nemožemo, one banske naredbe, na kojih uništenje rečena palatinska pisma teže, kao za dobar red, obći mir i siegurnost priredjene, u krug vlasti palatinske nedarajuće, a svakako, kao što nas iskustvo uči, u svom uspiehu vërlo koristne u njihovoj krieposti i valjanosti ostaviti blagoizvolite.

Što se napokon tiče naznačenoga u spomenutih palatinsko-ministerialskih pismih izaslanja komisie u kraljevine ove: ako i nepazimo na to, da se izaslanje ove komisie niti predmetno (objective), niti osobno (subjective) niti najposlie gledeći na izvor, iz kojega dolazi, dakle i gledeći na izvanjsku formu kao valjana smatrati, a niti u krugu obćega prava vërlo uzdržati nemože, - čin izaslanja ove komisie niti u poslu same stvari podpore nenalazi; - jer svårha i cilj svake komisie jest, da poremetjeni možebiti dobar red opet uvede, da povriedjenoj obćoj siegurnosti i spokojnosti bårzu i vërlu polašticu donese, ili da niekoja zlo-upotriebljenja ili nedostatke digne; ali iz nijednoga ovog uzroka izaslanje ove komisie miesta neima: jer s radostju gledamo, kako se dobar red, obći mir i spokojnost, što su sve u pogibelj stavili nieki izrodni domovine ove sinovi pomoćju i podupiranjem nepriateljah naroda našega, koji su i ove palatinsko-ministerialske naredbe izdali, - upravo od ono doba, odkada je najvriednii naš ban svoju čast srietno zauzeo, sve polagano povratja, a i veselim sårdcem za siegurno dåržimo, da će se najviše pomoćju preljubljenoga našega bana na skoro podpunoma povratiti i učvårstiti. Sada dakle, gdje pod zaštitom bana, najboljega i najvriedniega muža, željeni mir i slogu uživamo, da se početo ovo obćega mira i blagostanja idelo izaslanjem kakove komisie, koja i onako, kao što izkustvo uči, s veće strane bez uspieha ostaje, a samo sårдца razdražuje, u svom napredku obustavi i prekine, značilo bi toliko, koliko da se miru i pokoju obćemu zadade smårtna rana, koju da od nas odvratimo, napeti ćemo sve sile naše i tårpieti sva i najgorja, kako to ljubav prama domovini i obća srieća od nas i od svih s nami jednako oduševljenih domovine gradjanah zaktieva.

Da se dakle neporode najgore i najžalostnie posledice iz ove namienjene komisie, i da se sårдца dåržavljanah, koja su pod dobrim upravljanjem i brižljivim ravnanjem najvriednieg njihovog bana umirena i upokojena, opet nerazdraže, te da u tom sårđacah razjarenju i nehotice neprigårle sve, čime god će moći toli po zakonu toli po naravskom prvu nepriateljski sastavljenju navalu uzbiti: najpokornie molimo Vaše posvetjeno veličanstvo, da bi poradi navedenih uzrokah izaslanje takove komisie, koja je poradi svojih posledicah očevidno pogibeljna, svojom carsko-kraljevskom vlastju prepriečiti dostojalo tim više, jer iz najvišjega obzira, t. j. za uzdržati obći mir i pokoj, svaki pošten domovine gradjan i vierni podložnik dužan i dåržan je u ovih okolnostih tako pribitnost ove komisie kako i svako njeno dielovanje svimi mogućimi sriedstvi prepriečiti.

Koji u ostalom milosti carsko-kraljevskoj odani s podaničkom viernostju jesmo
Vašeg posvetjenog veličanstva

najpokornii i vazda vierni podanici
sudac i starešine sl. i kr. grada Zagreba.

Dano iz naše siednice u pribitnosti izabrane
gradjanske obćine i mnogobrojnoga svieta dåržane dne 15. svibnja 1848.

X.

1848., svibanj 18, Senj

Senjsko poglavarstvo izražava želju, u okružnici hrvatskim oblastima, da Senj bude priznat slobodnih kraljevskim gradom, a ne vojnim komunitetom i moli ih da podrže želje senjskih zastupnika u budućem Saboru Hrvatske.

HDA, ZŽ, 139, APP, 1848/18

Slavna Gospodo!
mila bratjo!

Poslie tolikih nezgodah, koje naš Grad sve do dana današnjega u rukuh tudjega Gospodara preterpi, osvanu nam sunce slatke slobode. Duh slobodni prolétio je kroz sve skoro narode Europejske, i oslobodio ih verigah okrutnog despotizma. Sada se slobodno kretati i svami, jednokervna Bratjo, porazgovoriti, naša Vam serca odkriti i slobodne misli naše priobćiti smiemo. Bili smo od Vas odciepljeni i tudjini su snami po svojoj volji upravljali, i naša prava, koja su nam slobodni naši Dédovi kroz junačka diela stekli, malo po malo podjedali, dočim nam neostane ništa. - Nu udrio je i za nas sat, kad glas naš podignuti možemo.

Zasluge Grada našega za narod kerstjanski, za milu Domovinu, pače za svu Ugarsku kraljevinu nemogu se tajiti, puna bo je dogodovština slavnih dielah naših Predjah, koji su silu nepriateljah vazda hrabro odbijali u najstaria vriemena. Za ove zasluge Grad naš bio je još mnogo prie od vladajućih Frangepanaha sasvime nezavisni i samostalni, a pod Matiom kraljem god 1843 na čast slobodnog i kraljevskog Grada uzvišen, a poslie opet tečajem vriemena mnogimi osobitimi povlasticami radi zaslugah, trudom i kervju Otacah naših stečenih, od svakoga sliedećg kralja obdaren.

Ovakove zazslužene povlastice i slobode uživao je Grad naš sve do polovice prošastoga vieka u svakom miru, osim što je proti navali obćeg domovine nepriatelja, kad je uztriebalo, čversto branio se i vojevao, nu već u drugoj polovini 18-a vieka poče bivati uznemirivano gradjanstvo u uživanju svojih skupim prolivanjem kervi zaslužjenih pravah, i to tako, da u kratko vrieme izgubi Grad naš bez ikakove i najmanje krivinje gradjanah sve svoje okružje i sva prava i slobodu, da mu neostane ništa drugo, osim siene stare slobode i pravah, t. j. jedino jošte, da se na obći Ugarski sabor po kralju, a na sabor trojedne kraljevine Herv-Slav-Dalmatinske po Banu poziva, i to prvo negobi smio poslati na rečene sabore svoje poklisare, morao se je na vojničku vlast obratiti, da stoperv ona, ako joj se uzvidi, dopuštenje dozvoli. Medjutim, ako je dopuštenje stiglo, da se mogu poslati poklisari, morali smo naše tegobe i potreboće, koje smo htieli po zastupnicih saboru predložiti, naiprie u Beč na vojničko Veće²² poslati, da ih dobro razvidi, u čemu sastoje, i što ovo dopusti, bilo nam je prosto saboru predlagati. I tako naše rane ostalesu uvijek neizliečene.

U takovom žalostnom položaju stenjao je Grad ovaj sve do danas: dapače u ovo najposliednije doba dadoše nam naslov: "Militarska Graničarska Obćina" i tako da isbrišani budemo izmedju broja slobodnih i kraljevskih gradovah. Sve ove nepravde dakako moradosmo mirnim, nu suznim okom terpiti i podnašati, jerbo nismo se smieli oglasiti, nikomu potužiti, i u pomoć se uteći, sami pako ugnjeteni budući, ni nam bilo moguće jaram bureaukratičke sile sa sebe stresti.

²² Dvorski ratni savjet (Hofkriegsrath), vrhovni upravni organ za Vojnu granicu do 1848.

Nu Blagodarenje Bogu! Duh slobode skerši lance robstva, prie malo vriemena po svoji Europi, te doprie i do nas opominjajući da je prispio onaj blagi čas, gdje valja izbaciti jaram despotičkog upravljanja, pa slobodno dihati, jer sloboda je za ljude, a oni koji su slobodu gazili, i ugnjetavali, pali su sami u robstvo. Siećajući se mi hrabrosti njegdašnje naših Diedovah, kojih imena i neumèrla diela u Dogodovštini našoj slavna su i znamenita, kojimi su oni nam i narodu hervatskomu tolike slavne uzpomene stekli i ostavili kao baštinu, kojom se ponositi možemo; znajući da smo i mi grana slavjanskoga plemena, koga blažena budućnost čeka, a prošastnost mu je dična i puno važna, da i u naših žilah ista kerv teče, u grudi isto serce kuca; opominjajući se najposlie da je i Grad naš u broju nastariih slobodnih i kraljevskih gradovah u Ugarskoj - odvažismo se dana 23 Ožujka t. g. prvi korak k-niegdašnjoj slobodi učiniti, i u kolo slobodnih gradovah stupiti.

Dana pako 30 Travnja, kad nam stigne ovamo od Preuzvišenoga i obćeobljubelnog Bana Jelačića ljubezni pozdrav skupa sa oglasom od 26-a i. m. kojim nam javlja, da je od premilostivnog kralja za Bana Hervatsko, Slavonsko-Dalmatisnikoga potvrđen, dajući nam zajedno zapovied, da neimamo u napredak od nikoga i od nikuda pisma primati, niti slušati, nego samo od njega, dokle sabor naših kraljevinah druge naredbe neučini. - Odlučismo jednodušno u našoj deržanoj gradjanskoj siednici, da od sada nepriznajemo druge budi kakove vlasti, osim našega zakonitog kralja i Bana za verhovne poglavare i naše sada obstojeće gradjansko poglavarstvo. Kako nam i naše povelje od najstariih vriemena takova prava podieljuju, odlučili smo nadalje i to da se ima naslov, ko što je i prie bio: "*Magistrat slobodnog i kraljevskog Grada Senja*" zaderžati i vazda upotrebljavati a pod ništo zvati se "*Militarskom Graničarskom Obćinom*" što niti smo kada bili, niti hoćemo da budemo.

I to nikako pregorieti nemožemo, da vam mila bratjo: neočitujemo što smo više putah sa žalostnim sercem u naših narodnih novinah čitali niekoja predbacivanja, koja su se nam nepravedno pred svietom činila da to jest nismo odmah od pervoga razvitka naše mile narodnosti pritekli u pomoć srodnoj bratji našoj, da smo za narodne naše stvari posve hladnokervni i. t. d. Nu koji promisli dosadašnje naše stanje, u kojem smo životarili, taj će se lahko uvieriti, da to nije naša krivnja, nego onih, kojih se nam nisu ni gibati dali, koji su sve u svojih rukuh imali, a njima bogme do naše narodnosti nije stalo, nego su još gdje god su mogli zaprieke stavljali. Od sada pako, kad smo stresli težki jaram tudjinstva, kad smo slobodni ljudi postali, nećemo ni mi bit zadnji iza ostale naše bratje, gdje sada radilo bude o dobru i srieći Domovine i roda našega što smo dosad gojili samo u grudih naših, to će od sada, ako Bog i junačka srieća dađe, i činom postati. Znali smo mi, da smo Hervati, da smo svi jedne naike Slavie sinovi, i nikad rod i jezik zatajili nismo, ali prieko onoga zida, koji nas je od Vas razstavljao, nismo Vam mogli naše bratinske diesnice pružati, težko svakom bez svoga niti smo si mogli sami, niti ste nam mogli Vi pomoći. Nu druga su sada vriemena, koja robstvo nepoznaju, od sada biti će drugaćie. Sloga i jedinstvo opet će nas povratiti k staroj slavi, novomu životu; štoje srodno neka bude skupa, nek se udo nedruži od tiela. *Svaki k svomu, a mi k Vama bratjo!* primite nas u kolo Vaše u kojem jednako s Vami živieti, zlo i dobro dieliti, jednako umrieti želimo.

I to je naše za sada u obće očitovanje, i političko izpoviedanje; medjutim pripravljamo naše tegobe za dođući naših kraljevinah sabor, koje slavnim *SS. i RR.* predložiti želimo i namieravamo, za da postignemo putem sabora naša stara polag obstojećih poveljah prava, koja Gradu našem zakonitu pripadaju.

Zato Vas slavna Gospodo i mila Bratjo sveserdno molimo, da bi sve naše želje i tegobe, koje poslanici naši izjavili budu na saboru kriepko braniti, podupirati, i u tom smislu Vašim zastupnikom naloge dati izvolili, da tim laglje u krilu Vašem polahćicu i izpunjenje

naših pravednih željah postići možemo. Sovim se na sve Domovine oblasti obratjamo sladku nadu gojeći, da ćete nas rado kao rođenu bratju Vašu prigerliti i u svemu podpomagati, da svi zajedno sačinjavamo cielovito tielo Otačbine naše.

Preporučujemo Vam dakle najvrucije ovu našu molbu, da ju Vi opet preporučite Vašim poslanikom za naš državni sabor, od koga preporodjenje novi život i novi pravac za milu Domovinu i narod naš očekujemo; imamo bo glavu - našega verloga i odvažnoga Bana, koji će mudrim svojim upravljanjem pomoćjom naroda sve to izvesti moći. Njega ćemo do zadnje kaplje kervi slediti, bilo na kopnom, bilo na moru, bilo u vatri, bilo u vodi, kudgod se niegov barjak vio, tu smo mi pripravn i gotovi.

Primate naš bratinski pozdrav.
U Senju 18-a Svibnja 1848.

Dano iz sednice slobodnog i kraljevskog Grada Senja.²³

XI.

1848., listopad 9, Zagreb

Upravljaajući odbor Zagrebačke županije traži od Banskog vijeća da se zabrani povratak svih emigrantima.

HDA, Bansko vijeće (UO), kut. II., Unutarnji odsjek (UO), 1848/br. 437

Gospodo!

Sve što se u ime narodnog velikodušja, u ime kristianske ljubavi, i u ime najnepristranieg uzterpljenja zahtevati može, učini narod taj prama onim svojim nevèrnim i bludečim sinovima, kojih je strast i zloba proti domovini toliko, da su voljili ostaviti ognjište svoje, nego li zoru naroda svoga okom gledati, nego li tudjinski jaram odbaciti, paće da u vèrstima nepriatelja našeg proti nas oružani stoje.

Rěč i poziv, koj je narod hoteći zaboravit svaku učinjenu mu nevèrdu na odpadnike svoje odpravio, i koj je zaista neuzporedljivi primèr najplemenitieg narodnog značaja, ostade skoro bez svakog uspèha. Rěč ljubavi neodziva se u serdcama gnjeva punima. Osim dviiuh ali trih neznatiih osobah neima već toliko vèremena nijednog bègunca natrag u domovini.

Pitamo sad mi, dotle dakle uztrajat će ta igra sa uzterpljenjem našem? dotle će njim slobodno biti namèru našu zloupotrèbljavati? Zar nije tverdokornost njiova već sve granice prekoračila; te tomu povod dala, da je naredba naša premda na temelju narodne krèposti osnovana, smèhu i porugivanju više nego li počitanju izvèrzena. A možemo li mi sad, gde su vremena kritičnia nego li ikada prije, gde su najnovii glasovi iz Beča kadri baš i najtvèrdje spavajućeg uzdèrmati,²⁴ možemo li mi još dulje oklevati, i uzterpiti, bez da bi se proti dušmanskom zlokovarstvu čvèrsto ogradili i proti domovini ovoj pogibelnim osobam naš Ultimatum izrekli. Nemožemo, nesmèmo, nit nečemo. Tako zahtèva domorodna dužnost tako zapovèda mudrost i zakon vlastitog uzderžanja. Jednodušno zaključismo mi radi

²³ Sabor Hrvatske zaključio je, u lipnju 1848., da se Senj u "starodavna svoja prava umisti, i medju druge slobodne i kr. gradove uvèrsti, i jedino u vojnom odnošenju od vlsti bojne, koja u civilnom pogledu odmah prestaje, - zavisna bude" (*Zapisnik sabora trojedne kraljevine Dalmatinske, Hèrvatske i Slavonske 5. i sledećih miseca lipnja i serpnja danah godine 1848 dèržanog*, Zagreb 1848., čl. XXII/str. 19 Šd dalje: *ZapisnikC*). Zanimljivo je da Sabor nije tražio potvrdu od kralja za ovu odluku, jer je većina zastupnika smatrala da se ne radi o podjeljivanju novog, već o povratku starog prava, nezakonito oduzetog (usp. saborsku raspravu prepričanu u *Novinama dalmatinsko-hèrvatsko-slavonskim*, 6. VII. 1848/br. 70).

toga, da se od današnjega dana nijedan od bjeđunacah u domovinu ovu vratiti nesmie, te ako bi se ipak usudio ovamo doći, da se odmah uhvatiti imade.

Odluku ovu koju smo mi sudcem našem ravnanja i proglašenja radi priobćili, podnašamo znanja radi i Vama moleći da bi i Vi svuda odmah proglasiti dali, te uvažavajući strahovite dogodjaje najnoviiah vrēmenah istu odluku na svu deržavu protegnuti izvolili.

Dano iz sednice upravljajućeg odobra
dne 9-a Listopada 848. dēržane.

Upravljajući odbor Źupanije Zagrebačke²⁵

XII.

1848., listopad 10, Zagreb

Upravljajući odbor Zagrebačke Źupanije osuđuje bećku pobunu i traži od Banskog vijeća sazivanje slavenskog kongresa u cilju obrane Monarhije, ustava i slavenskih interesa.

HDA, BV, II., UO, 1848/456

Gospodo!

Beć je pozorište strahovitih dogodjajah. Nēmaćko-magjarski komunistiĉki Demokratiizam zabiljeŹio je gradjanskom kervju pērvu pobeđu svoju, i već pruža ruke dēřzovito za uzdima vladarstva, koje si je poćeo ogradjivati s-onakovima prizorima, s-kakovima se je dosad samo terorizam franceske revolucije ponašati mogao.

Beć pripravlja smērtni udarac ustavnom monarkiĉkom naćelu - i premda se medju zidi nam njegovim kobni "vive la republique" još ne ori, nema ipak nikoga, koj bi se u pogledu sadašnje bećke poli[ti]ke mystificirati dao.

Beć u savezu s-ultramagjarima pripravlja robstvo i jaram za Slavjane.

Beć Źigosan nevierom prama kralju i ustavu; opojen strastima; i bēšnostjom; izrućen gospodartvu ćeterdeset hiljadah proletaracah; Beć taj hoće, da nad Austriom vlada, gospođuje i zapovieda, da uzderŹi i uništi, da bude ono, što je bio Pariz za Francezku.

Al neodziva se u pokrajinama strašni glas kojim se je Beć tek: mēseca ustresao. Najmanje se odziva u nami, koji smo znatni dio naroda onoga, od kojeg ni kralj ni slavjanstvo vērnieg nema. Al odziva se tim rećma u persima našima pravedni gnjev, nezadovoljstvo, i teŹka briga vērhu nesnosne dēřzovitosti, i opasne namiere Bećkih buntovnikah.

Ko što svieta duŹnost sve kralju svomu vierne i slobodu Źeleće narode Austrie zove, da se u ozbiljnom sadašnjem vriemenu ozbiljno oćituju; tako smo se i mi, nebojeći se, da će mo u tome sami ostati, jednodušno uzdigli javno oćitovajući, da mi dogodjaje Bećke podnipošto neodobravamo, paće za protiustavne, slobodu i ćoviećnost oskvērnjajuće proglasimo, i Beć kao u stanju anarhićkom smatrajući ništa od onog, što bi sadašnji sabor, ali ministerium Bećki odlućio i zapoviedio, za zakonito nepriznajemo dotle, dok nebudu kraljevskoj vlasti prava svoja u smislu ustava povratjena.

²⁴ Misli se na pobunu u Beću, koja je izbila 6. listopada 1848. i dovela do bijega dinastije. Pobuna je ugušena krajem listopada iste godine uz sudjelovanje i Jelaćićevih odreda iz hrvatsko-slavonske Vojne granice.

²⁵ Banski je namjesnik Mirko Lentulaj izdao 12. listopada 1848. svim hrvatskim oblastima u kojoj ih je obavijestio o zabrani povratka svih emigranata dok traje rat (HDA, BP, kut. CLII., 1848/104c).

Budući nadalje, da se koalicija mađjarsko-niemačka na ugnjetavanje slavjanah austričkih smierajuća dan na dan opasnie razširava, znajuća, da je slavjanstvo još jedini živalj, koj je kadar i pripravan monarkiu austričku uzdržati, zato je pèrva želja naša, da se slavjanski narodi Austrie ili u Zagrebu ili u drugome slavjanskome gradu po zastupnicima svojima čim prie sakupe, o spasenju prestolja na temelju slavjanstva ozbiljno dogovore, i sa svom snage sloge kralja, ustav i narodnost svoju proti nevieri niemačko-magjarskoj obrane.

Gospodo! Pouzdanost onoga, koj, dajući riedki priměr junačke ljubavi i otčinske brižljivosti za narod svoj, drugo ne želi, nego li ga izbaviti i usriečiti, postavila vas je i uvažavajući domoljubje i zasluge sviuh vas na kormilo domovine naše, povierila je vama vlast, da ogleđajući se na važne okolnosti i obstojateljstva vriemena, sva potriebita odredite. Uvažavajte dakle želju i zahtievanje naše na istom loyalnom i narodnom duhu osnovano, koje vam evo podlažemo. Smatrajte ga iz gledišta svete naše narodne dužnosti prema zlikovarstvu Bečko Peštanske politike. Te ko što smo mi susiednu bratju i oblasti pozvali, da bi i oni čuvstva i odluku svoju pred svetom očitovali, tako izvolite i vi od vaše strani ukupnomu očitovanju cieloga naroda trojedne kraljevine shodni povod dati, i ovo do znanja svetloga kralja, uzvišenog bana, i ciele monarkie staviti, pozivajući i druge narode slavjanske u Austrii, da i oni primieru našem sliede, i glede prenavedene skupštine slavjanske nama mnienja svoja čim prie priobće.

Dano iz sēdnice upravljajućeg
odbora županie Zagrebačke dne
10-a Listopada 1848 deržane.²⁶

XIII.

1848., studeni 2, Zagreb

Upravljajući odbor Zagrebačke županije moli Bansko vijeće da pošalje zastupnike Hrvatske, kojima bi se pridružili predstavnici Srpske vojvodine, u austrijski parlament.

HDA, BV, II., UO, 1848/521

Gospodo!

Odperto valujemo, da su nas razlozi Vaši glede slavjanske skupštine u odpisu Vašem od 30 Listopada t. g. br 487/n.p. navedeni ni malo utešili, ili umirili, buduć da nisu nepraktičnost predloga našega dokazali - paće se na onakova pitanja protegnuli, na koja mi nit pomislili nismo. U predlogu našem jasno se očituje jedina želja za dogovorom medju Slavjanom Monarkie Austričke, kojoj je doduše već smertni udarac pretio:

Hvala junačkoj mišici neumèrlog slavnog Bana našeg i cele cesarske vojske - sudbina Monarchie nam se nad predobitom Bećom nad razorenim ovim gadnim gnjezdom svih pakostih i narodnih zamèršenjah sretno rešena vidi - k-tomu dospela je radostna vèst, da će se

²⁶ Zahtjev su podržali Upravljajući odbor Križevačke županije i Skupština Varaždinske županije. No Bansko je vijeće smatralo da je prijedlog o sazivanju slavenskog kongresa važan, ali i neprovediv zbog ratnog stanja, financijskih teškoća i potrebe da takav zaključak odobri Sabor (T. Markus, *Ideje i koncepcije Slavenskog Juga 1848.-1850. godine*, Zagreb 1996., 39 [magistarski rad u rukopisu u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu]).

u Kremsieru sabor Monarkie deržati - gdje će se na temelju slobode i jednakosti budućnosti i ravnopravnosti svih narodah Austrie valjda osigurati. I zato odlučismo za sad odustati od pre[d]ložene Vam želje naše, u mjesto koje ipak drugu stavljamo, koja nam se tako važna vidi, da smo sve susedne oblasti Kraljevinah ovih sigurnieg uspeha radi pozvali, da se s-nama slože. Želja ta sastoji u tome, da se od strane kraljevinah ovih isti oni odbornici, koji su iz stražnjeg sabora našega za bečki sabor odredjeni bili,²⁷ kao i poslanici Sèrbske Vojvodine u Kremsier pošlju, i ukupne interesse naše tamò krepko zastupljaju.

Molimo Vas gospodo! izvoljite ili sami to odrediti, ili ako uztreba, kod svetloga Bana izposlovati istom tako i Sèrbsku braťju u vojvodini pozvati, da se to učini. Nedvojimo mi o Vašem iskrenom domoljubju - ali kroz to ćete svemu narodu novi dokaz dati, da Vam je sreća i želja dèržavljanah na sèrdcu, da se svaki pravedni, slobodni, domorodni glas u krugu Vašim živahno odziva.

Dano iz sèdnice upravljajućeg odbora Županije zagrebačke 2-a Studena 848 dàržane.

XIV.

1848., prosinac 5, Zagreb

Upravljajući odbor Zagrebačke županije protestira protiv velikonjemačkih pretenzija Frankfurtskog parlamenta i moli Bansko vijeće da se kod kralja zauzme za očuvanje cjelovitosti Habsburške monarhije.

HDA, BV, III., UO, 1848/4889-826

Visoko Bansko Vèće!

Gorka tuga obuzimlje grudi naše, kad pomislimo: kako narod naš kroz tolika stoeletja za kèrstjansku prosvetu i sigurnost Europe proti sirovosti i kugi istočne divjaći borivši se, poslè kak bi potocima kervi svoje svom slavnom opredèljenju junački zadovoljio, nebrojne žrtve podnosio, nego i uslèd svog opasnog stanja na stazi čovèčnosti shodnog izobraženja tužno zaosta bio: evo sada osvèstivši se, ter k duševnomu životu probudivši na istom pragu svoga srètnijega preporodjenja nenadanoj pogibelji izveržen jest.

Onakovu pogibelj uvidjamo mi u sebičnom nastojanju onih domaćih i izvanjskih nepriateljah naših, koji videći, da im moguće nije i na dalje s narodom našim kao sa potište-nim robljem postupati, volili bi cèrnom neharmonostju dèržavni savez snama prekinuti, nego li nas kao ravnopravnu braťju svoju pripoznati, kao što se to iz obće poznatih zahtevanjah frankobrodskih germanomanah i njihovih u Austrijskoj Carevini nalazećih se privrženikah belodano vidi.²⁸

Tko neuidja, da bi uspjèh ovih dušmanskih zahtèvanja razorenje čitave Austrijske monarkie, ovo pako bezkonačne europeanske ratove za sobom vući moralo? time pako odročila bi se na neizvèstno vrème toliko ožudjena narodnog našeg preporodjenja doba!

²⁷ Sabor Hrvatske izabrao je, u lipnju 1848., I. Kukuljevića, Lj. Vukotinovića, J. Žuvića i M. Georgijevića kao poslanike u austrijski parlament u cilju èvršćeg povezivanja s austrijskim pokrajinama (*Zapisnik.*, XI/12; J. Šidak, *Poslanstvo Hrvatskog sabora austrijskom parlamentu god. 1848, Studije*, 175-195). Poslanstvo nije ostvarilo nikakav uspjeh, kao niti ovaj zahtjev odbora Zagrebačke županije, koji je podržalo nekoliko oblasti, a kasnije, u prosincu 1848., društvo "Slavenska Lipa na slavenskom Jugu" i list *Slavenski Jug*.

²⁸ Misli se na nacrt ustava odbora Svenjemačkog parlamenta u Frankfurtu iz studenog 1848., kojim se predviđa da nijedna nenjemačka pokrajina ne može postati dio buduće jedinstvene njemačke države.

Mi dakle ćuteći nedvojbeno pravo na tedanegdašnju nagradu za tolike žertve radi uzderžanja celokupnosti monarkie austrijske podnašane; nehoteći niti silnici, niti sužnji inih narodah biti, nego i za dužnost svoju dèržeći pogibelj dugotrajnih ratovah, ter od onde slèdećeg zaostanja u izobraženju i blagostanju narodnom od potomstva našeg polag mogućnosti odvratiti, uljudno i službeno pozivamo Visoko bansko vèće, da saznavši ovu našu, kao i ostalih domovine naše oblastih - koje mi pod današnjim danom na slično očitovanje pozivamo - misao, ter onako naslonivši se na obću naroda našega odluku, Njeg. c. kr. Veličanstvu smiremu molbu čim shodniim načinom podnese radi upotrèbljenja krèpkih srèdstvah, kojimi bi se svako nastojanje nepriateljah celokupnosti monarkie austrijske, a time i naših uspèšno uništiti moglo.

Dano iz sèdnice upravljajućeg odbora
sl. županie zagrebačke dne 5-a Prosinca
848 u Zagrebu dàržane.²⁹

XV.

1848., prosinac 12, [Varaždin]

Varaždinska županija moli Bansko vijeće da se osigura protestira zbog njemačkih dopisa austrijske vlade i moli da se osigura ravnopravnost svih austrijskih naroda.

HDA, BV, III., UO, 1848/4750-787

Uzvišeno Bansko Vèće!

Kao što nam je iz dopisa Uzvišenog Banskog Namèstništva pod br. N 4195-672. dne 8. t. m. dostavljenoga, u kojem su nam dva Carsko kraljevska proglasa o promieni vladarah³⁰ skupa sa dotičnim popečiteljskim pismom priobčena, ugodno bilo uvèriti se, da je već verhovno Austrijsko popečiteljstvo stupilo u neposredno službeno odnošenje s našim verhovnim Zemaljskim upraviteljstvom, i ufanje nam sèrce napunilo, da će pod krepkim vladanjem mladoga Cara i Kralja skoro postići domovina naša ožudjeno mirno i sigurno uživanje blagodati ustavne slobode, i shodnih k-tomu inštituciah: tako nas je veoma neugodno dirnulo to, što smo u ovom pèrvom dopisu Austrijskoga sredotočnoga vèrhovnog popečiteljstva spaziti morali delotvornu uvrèdu pravah naših narodnih, i povrèdjenje izrečene po istom po istom popečiteljstvu malo prie pred sakupljenimi austrijskih narodah zastupnici na Saboru u Kromèrižu ravnopravnosti sviuh narodnostih u monarkii. Pošto je tako gorinavedeni dopis, kao i oba carsko kraljevska proglasa rečeno popečiteljstvo dostavilo u tudjem nama nèmačkom jeziku.

Netražimo mi, da bi pojedine oblasti inojezičnih pokrainah nama i našim oblastim dopisivale naški, mi ćemo njihove u njihovom jeziku pisane dopise primati, kao što su i one dužne naše naški pisane dopise primati, nu od vèrhovne vlade, koja nije ničija izključivo, nego mora biti nama naška, čehom česka, nèmcem nèmačka, vlahom vlaška i t. d. jednako bez razlike i iznimke, sa svim pravom zahtèvamo, i zahtèvat nećemo nikad prestati; da

²⁹ Koliko mi je poznato, dopis odbora Zagrebačke županije nitko nije podržao. No, Bansko je vijeće, u predstavi kralju od 31. prosinca 1848., protestiralo protiv težnje Frankfurtskog parlamenta da stvori veliku njemačku državu u koju bi ušle i zapadne pokrajine Habsburške monarhije i istaklo da ova svoju budućnost može tražiti samo u ravnopravnosti i slobodi svih svojih naroda (Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zbirka rukopisa, Adrese Banskog vijeća i saborskog odbora kralju 1848-1849., R 6587/3).

³⁰ Misli se na promjenu na austrijskom prijestolju 2. prosinca 1848. kada je Ferdinand V. abdicirao u korist svojeg nećaka Franje Josipa I.

nam i našim svim višjim i nižjim oblastim dopisuje naški, i svakomu drugomu narodu u njegovom jeziku.

Nu premda mi ovaj povrediteljni čin nepripišujemo kakovoj zlobnoj naměri popečiteljstva, někoje narode i narodnosti u Austrijskoj monarkii podjarmiti pod němštinu, i tako gaziti htěti naša narodna prava, i zapostaviti našu milu narodnost, - za koju smo uvěk izgnuti pripravni, - nego više hitnji, kojom je spēšilo rečeno popečiteljstvo ovaj važni čin narodima austrijskim obznaniti: zato se ipak proti svakomu budućemu sličnomu pokušenju narušenja ravnopravnosti svih narodnostih svečano ogradjujemo, i zato molimo Uzvišeno Bansko Věće: da svojim putem shodne korake učiniti izvoli, u sled kojih neče se nikada više ovakovim narodnost našu uvrđjujućim činom od strani srědotočnog austrianskog popečiteljstva prilika pružiti sumničenju, kao da se naměrava izrečena po istom popečiteljstvu na Saboru narodah Austrijskih ravnopravnost svih narodnostih narušiti.

Dano iz skupštine Županie

Varaždinske dne 12-a Prosinca 848 deržane.³¹

Zusammenfassung

Kroatische Behörden in der Zeit der politischen Bewegung 1848. Ausgewählte Dokumente.

Der Autor bringt fünfzehn Dokumente, die mit einzelnen Komitats- und städtischen Behörden, Volksversammlungen der Bürger zur Zeit Banalkroatiens vom Frühling 1848 bis zum Ende desselben Jahres verbunden sind. Darin wird das Verhältnis dieser Behörden und der einzelnen Interessengruppen in ihnen zu grundlegenden Tendenzen der kroatischen politischen Bewegung 1848, zur Frage der Vollständigkeit und inneren Selbständigkeit Kroatiens, dem Verhältnis zu den Ungarn und Österreich, die Antworten auf die Stärkung der österreichischen Reaktion, die Einführung politischer und bürgerlicher Freiheiten usw. gezeigt.

³¹ Zajtjev Varaždinske županije podržali su odbori Požeške i Križevačke županije, te poglavarstvo Karlovca (HDA, BV, IV., UO, 1849/7, 54, 748). Bansko je vijeće uputilo 4. siječnja 1849. predstavku novom vladaru u kojoj je zamolilo da se osigura ravnopravnost svih jezika u Austriji (isto, kut. IV., 1849/7).

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI 31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X